

Наша СЛОВА

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 44 (1143) 30 КАСТРЫЧНІКА 2013 г.

150-я ўгодкі паўстання 1863-64 гг. адзначылі ў Свіслачы

27 кастрычніка ў Свіслач ушанаваць паўстанцаў 1863 года прыехала каля за 50 чалавек. Пераважна гэтыя былі гарадзенцы, актывісты з Ваўкавыска, Лідчыны, мясцовыя актывісты і адзіны мянчук - кіраўнік партыі БНФ Аляксей Янукевіч.

Урачыстасці адбываліся традыцыйна: усклалі кветкі на магіле Віктара Каліноўскага - брата Кастуся Каліноўскага на гарадскіх могілках, затым арганізавана прайшлі па Свіслачы да помніка Кастусю Каліноўскаму, а таксама да помніка Рамуальду Траўгуту і ўсклалі там кветкі.

Прамовы выступоўцаў былі кароткія і зводзіліся да таго, што героі Беларусі не за-

бытыя і будуць заўсёды шанаваша нашчадкамі. У Свіслачы зусім не выкарыстоўвалася нацыянальная сімволіка, паводле мясцовых актывістаў, міліцыянты загадзя аб гэтым папярэдзілі.

Пасля Свіслачы ўсе арганізавана пераехалі ў Якушоўку, на сядзібу Каліноўскіх. Усклалі кветкі каля крыжа, разгарнулі бел-чырвона-белыя сцягі і праспявалі "Магутны божа". Адбыўся невялікі кан-

цэрт. А пасля зрабілі традыцыйны агульны здымак на памяць.

Фактычна на гэты год мерапрыемствы па ўшанаванні герояў 1863 г. завяршыліся.

Радзё Свабода.

Да 225-годдзя Івана Насовіча

"Белпошта" выпусціла мастацкую паштоўку да 225 угодкаў з дня нараджэння знакамітага беларускага мовазнаўца, лексікографа, этнографа і фалькларыста Івана Насовіча.

Наш кар.

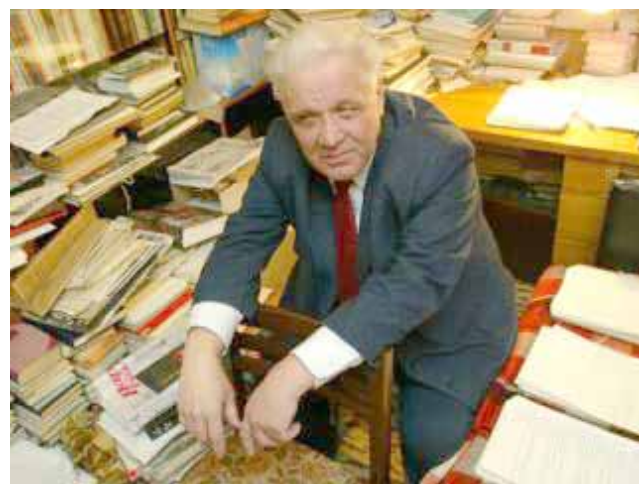
ISSN 2073-7033

75 гадоў з дня нараджэння Янкі Саламевіча

Янка САЛАМЕВІЧ (поўн. - Іван Уладзіміравіч Саламевіч; 29 кастрычніка 1938, в. Малая Краютка, Слонімскае раён, Гарадзенская вобласць - 31 ліпеня 2012) - беларускі літаратуразнавец, фалькларыст, бібліяграф, перакладчык. Кандыдат філалагічных навук (1971). Лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР у галіне навукі (1976).

Нарадзіўся ў сялянскай сям'і. У 1955 скончыў сярэдняю школу ў в. Вялікая Краютка. Вучыўся на беларускім аддзяленні філалагічнага факультэта БДУ (1955-1960). Працаваў карэктарам, тэхнічным рэдактарам выдавецкага аддзела Дзяржаўнай бібліятэкі БССР (1960-1962), рэдактарам рэдакцыі вучэбнай і метадычнай літаратуры, да 1964 старшым рэдактарам грамадска-гуманістычных навук выдавецтва Міністэрства вышэйшай, сярэдняй спецыяльнай і прафесійнай адукацыі БССР (цяпер "Вышэйшая школа"). У 1967 скончыў аспірантуру пры кафедры беларускай літаратуры БДУ. З 1968 старшы навуковы рэдактар рэдакцыі літаратуры, мовы, фальклору і этнаграфіі, у 1976-1992 - загадчык навуковай рэдакцыі народнай асветы і беларускіх слоўнікаў Беларускай Савецкай Энцыклапедыі, з 1992 яе вядучы рэдактар, з 1994 вяду-

чы рэдактар рэдакцыі літаратуры, мовы, фальклору і этнаграфіі БелЭн. Абараніў кандыдацкую дысертацыю "Міхаіл Федароўскі - фалькларыст". У 1987-1997 выкладаў у БДУ. У 1979-1988 разам з іншымі філолагамі вёў тэчасопіс "Роднае слова". З 1989 старшыня рады Таварыства беларускай мовы Першамайскага раёна г. Менска.

Узнагароджаны Граматай Вярхоўнага Савета БССР. Лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР (1976) за ўдзел у стварэнні Беларускай Савецкай Энцыклапедыі.

Пачаў друкавацца ў 1955 у слонімскай раённай газеце "Вольная праца".

Аўтар першага на Беларусі "Слоўніка беларускіх псеўданімаў (XVI-XX стст.)"

(1983), манаграфіі "Міхаіл Федароўскі" (1972). Склаў бібліяграфічны даведнік "Беларускі фальклор (1926-1963)" (1964), кнігу "М. Гарэцкі: Успаміны, артыкулы, дакументы" (1984, з А. Лісам), зборнікі Г. Леўчыка "Доля і хлеб" (1980, з Н. Ляшковіч), М. Арла "Лірнік" (1991), Я. Купалы "Вершы і паэмы" (1991, на расейскай мове), "Песы XIX - пачатку XX ст." (1998), выбраныя творы Я. Чачота "Свіцязь" (1999), зборнікі "Беларускія загадкі" (1982, 1989), "Мама Мышка сушыла шышкі: Беларускія народныя скорогаворкі" (1983), літаратурна-мастацкі каляндар "Кола дзён" (1987, 1988, у сааўт.), "Каляндар памятных дат 2001" (2001).

Шмат перакладаў.

Вікіпедыя.

Віншуем Людмілу Дзіцэвіч

Людміла Мікалаеўна Дзіцэвіч нарадзілася 4 лістапада 1953 года ў в. Погіры Дзяглаўскага раёна Гарадзенскай вобласці ў сям'і настаўніка. Хрышчана ў касцёле Ушэсця Найсвяцейшай Дзевы Марыі ў Дзятлаве. Закончыла філфак БДУ (1976). Вучылася ў аспірантуры Інстытута літаратуры

Вельмішаноўная спадарыня Людміла!

Таварыства беларускай мовы ад ічырага сэрца вінуе Вас - педагога, настаўніцу, грамадскую дзялячку, сябра рады ТБМ - з круглай датай ад Дня народзінаў.

У Вашай асобе акумуляюцца добрая энергетыка, чулівасць і гуманнасць, чалавечнасць і спагада, патрабавальнасць і дабрыня, прыгажосць душы і добры мастацкі густ.

Мы жадаем Вам добрага здароўя. Хай здзейсніцца ўсе Вашыя планы і задумы. Няхай Ваша жыццё будзе такім жа прыгожым і забяспечаным, як тая багатая асенняя пара, якая падарыла Вас сваёй краіне.

Хай цеплыня Вашай душы сагравае знявераных, а святло Вашага сэрца асвятчае іх жыццёвы шлях, дае надзею і ўпэўненасць у заўтрашнім дні.

Сакратарыят ТБМ.

АН БССР (1981-1983). З 1976 года працавала ў СШ № 183 г. Менска, гімназіі № 5 (1991-1995). Выкладала бел. мову ў Беларускай камерцыйным універсітэце кіравання (1995-1997). З 1996 года працавала ў ГА "ТБМ імя Ф. Скарыны" спачатку адказным сакратаром пры першым старшыні ТБМ

Ніле Гілевічы, потым намеснікам другога старшыні ТБМ Генадзя Бураўкіна, першым намеснікам старшыні ТБМ Алега Трусава. Вяла заняткі па культуры мовы, з 2000 года праводзіла семінары па практычнай псіхалогіі "Я магу жыць лепей". Займаецца асветнай і культурніцкай працай.

XV Міжнародны з'езд славістаў: погляд звонку

З выбарам часу для правядзення ў Беларусі чарговага XV Міжнароднага з'езду славістаў яго арганізатары вельмі спазніліся. Няхай бы на нашай зямлі ён адбываўся 50-60 гадоў таму, калі амаль спрэс беларуская мова гучага на вёсцы і сям-там у горадзе. Сённяшняя Беларусь, дзякуючы старанню ўладаў, дружнай падтрымцы іх інтэлігенцыі, асабліва педагогічнай, - гэта, бадай што, скрозь рускамоўны мацярык. Ну ці ж можна ім ганарыцца перад шанюўнымі славістамі свету? Але сам факт прыезду іх у рускамоўную Беларусь адбываўся, і скажам: "Вялікі дзякуй!" арганізатарам гэтага, бяспрэчна, знакавага форуму за праведзеную працу. Можна яго ідэі хоць крыху адтэрмінуюць канчатковую пагібель беларускай мовы, нягледзячы на няспыннае змаганне з гэтым злом (мужыцкаю моваю) нашага зрусіфікаванага дзяржаўнага чыноўніцкага апарату.

Паводле дакументаў аб адукацыі дый і ў самім прафесійным жыцці я не мовазнавец. Не з'яўляюся і славістам. Але звязаны з гэтым тэрмінам праблемы мяне не толькі цікавяць, але і дужа хвалююць. Прычым, не першы год. Сваімі нярадаснымі думкамі пра іх даволі часта дзяліўся з удзельнікамі навукова-практычных канферэнцый, з чытачамі газет і часопісаў. Не будучы прафесійным мовазнаўцам, у сваіх публікацыях заўжды свядома абыходжу чыста лінгвістычны аспект. Стараюся выказаць, гадоўным чынам, свой погляд да тычна прычын заняпаду сацыяльнай ролі беларускай мовы ў краіне, прычым нават і тады, калі яна стала суверэннай і яе ўлады павінны былі рабіць усё дзеля шырокага выкарыстання роднай мовы тытульнага народа ў грамадскім жыцці, чым толькі і можна гарантаваць ёй прыстойнае існаванне, высокі аўтарытэт у народа.

Я выдатна разумею, чаму гэтую надзвычай актуальную праблему свядома не хочучы заўважаць афіцыйныя даследчыкі: у яе закладзена вялікая палітыка, а яны ж атрымліваюць грошы (няхай сабе і мізэрныя) з дзяржаўнай казны. Тут ужо ніяк не выпадае крытыкаваць, абвінавачваць улады. Усім гэтым ніколі не абіяжараныя я, таму імкнуся асвятляць яе так, як яно ёсць у сапраўднасці. Меў жаданне паразважаць над ёю і на XV Міжнародным з'ездзе славістаў, але не ўдалося: казалі, што спазніўся. А жадаў выступіць таму, што замежныя славісты, звычайна будучы добра дасведчанымі ў розных чыста моўных пытаннях, маюць вельмі бедныя веды, а то і памылковыя ўяўленні пра сучасны стан роднай мовы ў грамадскім жыцці нашай краіны, пра дзяржаўную палітыку ў дадзенай лёсавызначальнай сферы. А тут у нас такое адбываецца, што хоць у званы бі, крычы: "Ратуйце!" Айчынным ж бо-

дзятным навукоўцы асабліва не заб'юць у іх і не закрываць, а на з'ездзе, не сумняваюся, нагавораць сваім калегам такога, што многія проста пазайздросцяць "райскаму жыццю" беларускай мовы і нацыянальнай культуры.

Дарэчы, пра такое нібыта нічым не абіяжаранае жыццё нашага роднага слова паспелі тое-сёе сказаць яшчэ да адкрыцця з'езду. Больш за ўсё, вядома ж, пастараўся пра гэта сам Старшыня Міжнароднага і Беларускага камітэтаў славістаў, член-карэспандэнт Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі Аляксандр Лукашанец. У інтэрв'ю для газеты "Мінскі курьер" (14 жніўня 2013 г.) на пытанне "А беларускі язык не існуе?" (пытанне вельмі надзённае, выкліканае самім жыццём) адказаў так: "Об этом говорят на протяжении более ста лет, а белорусский язык живет (ворагу не пажадаў бы такога жыцця! - Л.Л.) и продолжает занимать свое место в коммуникативном пространстве белорусов (гэта будучы выключным з абслугоўвання палітычнай і эканамічнай сфер, навука, вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай школы і г. д.?)... В настоящее время белорусский язык становится языком интеллектуальной элиты (відаць, мовазнаўца № 1 краіны рэдка слухае радыё і глядзіць тэлебачанне, у перадачах якіх беларускую мову амаль не чуваць нават з вуснай кіраўнікоў усіх зб'яў народнай адукацыі і культуры, не кажучы ўжо пра падначаленых ім працаўнікоў)... У нашего народа достаточно высокий уровень белорусскоязычной компетенции (каб было падобнае, ён у такой вялікай меры не карыстаўся б чужой мовай дый адкуль такому ўзроўню быць, калі пасля праведзенага ў маі 1995 года ліхой памяці рэфэрэндуму не адбылося ва ўсім краі ніводнай публічнай лекцыі, ніводнай радыё- і тэлеперадачы пра вышэйшую ролю беларускай мовы ў фармаванні здаровай нацыянальнай самасвядомасці, захаванні этнакультурнай самабытнасці краіны, умацаванні яе палітычнага суверэнітэту), не хватает только разговорной практики и соответствующей языковой среды".

Вось гэтым-то словам ніяк нельга запырчыць. Меў усе падставы А. Лукашанец заявіць, што ў беларускай мовы ёсць праблемы з рэальным выкарыстаннем у афіцыйных сферах зносінаў, а калі ж не назваў прычыны такога становішча, ведаем, чаму.

* * *

Што ў Менску павінен адбыцца XV Міжнародны з'езд славістаў, загадзя ведалі ў Адміністрацыі Прэзідэнта краіны і ад яго імя, як прынята ў падобных выпадках, падрыхтавалі прывітанне. Цёплае, прасякнутае вялікай павагай да

ўсіх удзельнікаў форуму. Але калі глыбока ўнікнуць у сэнс складзенага прэзідэнцкімі ідэолагамі прывітання, у ім знойдзеш і такое, што далёка не цалкам упісваецца ў рэчаіснасць. Хоць я і вельмі моцна люблю родную мне Бацькаўшчыну, страшэнна перажываю за страту ёю сваёй этнакультурнай самабытнасці, у чым і грамадзяма віны народа, усё ж ніяк не магу пагадзіцца з такімі словамі прывітання: "Сімвалічна, што месцам правядзення юбілейнага форуму абрана Беларусь - *сэрца славянскай цывілізацыі* (падкрэслена мною. - Л.Л.), *якая ўносіць важкі ўклад у захаванне яе каштоўнасцей і ідэалаў*". Беларусі, каб быць на справе такім сэрцам, трэба развівацца на сваёй культурна-моўнай аснове. Па вядомых для ўсіх адукаваных людзей прычынах яна ў нас амаль адсутнічае з-за панавання ў духоўным жыцці краіны рускага культурна-моўнага пачатку. Ну ці ж можна ў такіх архіспрыяльных умовах "уносіць важкі ўклад у захаванне яе каштоўнасцей і ідэалаў". Вядома, што не і такога рэальна было б толькі тады, калі беларусы развівалі сваю нацыянальна-моўную культуру, а не пераважна рускую, на ніве якой сёння занята досыць вялікая колькасць таленавітых прадстаўнікоў нашай творчай інтэлігенцыі. Такая адмоўная, крайне небяспечная практыка моцна закранула нават мастацкую літаратуру, журналістыку, якім так многа абавязаны беларускі народ, што да канца не загінуў за савецкія часы ў выніку бальшавіцкай культурна-моўнай русіфікацыі.

У прыведзенай цытаце мне не падабаецца само яе першае слова "сімвалічна". Ну што пад ім трэба разумець: ці што ЮНЕСКА занесла беларускую мову ў Чырвоную Кнігу, ці што сёння толькі каля аднаго працэнта студэнтаў атцыі, ніводнай радыё- і тэлеперадачы пра вышэйшую ролю беларускай мовы ў фармаванні здаровай нацыянальнай самасвядомасці, захаванні этнакультурнай самабытнасці краіны, умацаванні яе палітычнага суверэнітэту), не хватает только разговорной практики и соответствующей языковой среды".

Мала адпавядаюць рэчаіснасці прыведзеныя ў прывітанні словы, што беларусы берагуць сваю спадчыну (ад сваёй жа культурна-моўнай спадчыны амаль зусім выракліся, праўда, не па ўласным жаданні), што разумеюць сэнс "унікальнасці кожнай нацыі", бо каб разумелі, жылі б сваімі, не чужымі духоўнымі каштоўнасцямі, якія толькі бязлітасна нішчаць нацыянальную адметнасць народа, вядучы яго да этнічнага вымірання. Калі па правядзеным радыё-вінішчым людзей з якімі-небудзь важнымі для іх падзеямі, дык з дзесяці песень не заўсёды прагучыць хоць адна беларуская. Беларусі, адарваных ад роднага слова з-за сур'ёзных загану дзяржаўнай моўнай палітыкі, мала цікавіць усё тое, што арганічна

звязана з ім. Яно капітальна выціснута не толькі з грамадскага, але і асабістага жыцця.

Складальнікі прэзідэнцкага прывітання толькі ў яго трэцім зладу радку згадалі слова "мова", хаця непасрэдна звязаная з ёю гэтая надзвычай складаная ў мінулым і на сучасным этапе праблема разглядалася на трох секцыях з'езду славістаў! У прывітанні яна паддзена ў такім кантэксце: "...гэты з'езд дапаможа... аб'яднаць намаганні ў вывучэнні гісторыі, моў і культур нашых народаў". Усё правільна, але ці гэтая мэта галоўная для нас. У тэрэтычным плане, здаецца, нямаю чого ведаем і пра мову, і пра культуру, а вось на практыцы і ў першай, і ў другой больш чужога (рускага), чым свайго (беларускага), у выніку чаго духоўнае жыццё краіны дэнацыяналізаваецца, яе тытульнае насельніцтва губляе прыродную этнакультурную адметнасць, што супярэчыць інтарсам славянскай супольнасці народаў. Культурна-моўная русіфікацыя беларусаў, якой з такой любоўю, стараннасцю займаецца сама дзяржава, мы не толькі не ўзбагацім, а наадварот, духоўна збяднім, абясковім гэтую супольнасць, зробім яе менш здольнай супрацьстаяць руйнавальным уплывам сусветнай глабалізацыі. Апошняй куды лягчэй падмяць пад сябе Беларусь з рускамоўнай культурай, чым Беларусь са сваёй роднай нацыянальнай культурай і мовай.

Такую знакавую падзею, як XV Міжнародны з'езд славістаў, у дзясяткі разоў паўней павінны былі б асвятляць афіцыйныя сродкі масавай інфармацыі, хаця б у такіх маштабах, як пісалі і гаварылі пра забой свінней з прычыны афрыканскай чумы ці пра канфлікт уральскіх і салігорскіх калійшчыкаў. Я часта слухаю правядзены радыё, а вось палітычнымі афіцыйнае пасланне славістам, так і не даваўся. З нагоды іншых падзей яно часам па некалькі разоў перадаецца на дзень. Гэта ж трэба было ўтойваць ад такой вялізнай колькасці радыёслухачоў і тэлеглядачоў, думаю, прыемную для многіх з іх падзею, што павінна была ўпершыню і можа ў апошні раз адбыцца на нашай зямлі! Гэтыя віды афіцыйных электронных СМІ вельмі бегла асвятлялі і сам ход з'езду. Не ведаю, як у каго, а ў мяне сфармавалася ўражанне, што да яго працы не было патрэбнай зацікаўленасці ні ў Адміністрацыі Прэзідэнта краіны, ні ў кіраўнікоў дзяржаўных СМІ. Візуальнае афармленне ў Менску з'езду славістаў было на многа бядней выканана, чым у дні, калі выбіраюць "міс" прыгажуню Беларусі ці праводзяць якое-небудзь іншае менш значнае мерапрыемства.

З'езд не знайшоў належнага адлюстравання і ў апазіцыйнай прэсе. Калі б давалі вызначальны пераважны орган, дзе паўней, лепш асвятля-

лася гэтае мерапрыемства, я назваў бы афіцыйнае выданне "Звязду", асабліва змястоўныя, цікавыя публікацыі ў ёй Ларысы Цімошчык.

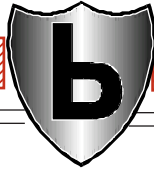
* * *

Паколькі XV Міжнародны з'езд славістаў - гэта надзвычайная важная, унікальная ў гісторыі Беларусі падзея, дык у час яго адкрыцця ў прэзідэнтскай асабістай кватэры ў прэзідэнцкай рэспубліцы Беларусь, чаго да гэтага ніколі не здаралася ў нас. Пра ўсё гэта ў высокіх эшалонах улады ніхто не думаў падчас працы XV Міжнароднага з'езду славістаў. А варта было б думаць. Жалівы стан беларускай мовы не дае права нікому, тым больш вядучым палітыкам, марудзіць з прыняццем рашучых захадаў па яе выратаванні.

Маглі быць і іншыя прычыны няяўкі палітычных вярхоў на пленарнае паседжанне з'езду. Гэта і не проста для адказу цалкам заканамерныя пытанні кішталту: "Чаму ў дзяржаве з адной тытульнай нацыяй уявілі афіцыйнае двухмоўе, чаго не практыкуе ніводная перадавая, рэальна суверэнная краіна Еўропы?" Вядомы тэрэтык па нацыянальным пытанні Карл Каўцкі (1854-1938) амаль сто гадоў таму пісаў, што ўсякае двухмоўе мае часовы характар, бо рана ці позна адна з моў (найбольш багатая і распаўсюджаная) абавязкова атрымае верх над другой. Гэтага не маглі не ведаць нашыя высокаадукаваныя палітыкі і ідэолагі, аднак кіраўніцтва краіны пайшло на ўважэнне афіцыйнага двухмоўя, у выніку якога беларуская мова апынулася па-за грамадскім жыццём, стала амаль зусім незапатрабаванай. У сувязі з гэтым удзельнікі з'езду маглі б задаць і такое пытанне: "Што ў бліжэйшы час збіраецца рабіць па выратаванні тытульнай мовы сваёй краіны ад поўнага амяртвення?" Думаю, мала хто з нашых высокіх палітыкаў даў бы аб'ектыўныя адказы на такія пытанні, і асабліва апошняе, паколькі ў краіне і раней, і цяпер улады нічога не збіраюцца рабіць па забеспячэнні беларускай мове рэальнага статусу дзяржаўнай. Каб такое рабіць, трэба мець зайздроснай сілы беларускую нацыянальную самасвядомасць, хоць збольшага ведаць і любіць роднае слова тытульнага народа. Каб меліся ў нас такія палітыкі, яно, напэўна ж, не было б выкінутае на звалку гісторыі.

Мне асабіста не вядома ані з якіх крыніц, каб каго-небудзь з удзельнікаў з'езду дзеля абмеркавання архіна-простай моўнай сітуацыі запрашалі выступіць перад чыноўнікамі Адміністрацыі Прэзідэнта краіны, Савета Міністраў РБ, Менскага абласнога ці гарадскога выканкамаў. Ад такіх жа дасведчаных у моўных пытаннях людзей ім можна было пачуць нямаю чого карыснага і для практычнай дзейнасці. А такімі пытаннімі трэба займацца, бо калі загіне беларуская мова, што вельмі рэальна, за гэта будучы абвінавачваць не народ, а ўсіх рангаў - асабліва самых высокіх - палітыкаў, ідэолагаў, нацыянальную эліту.

(Заканч у наст. нумары.)

Мікола Даніловіч

МАДЭЛЯВАННЕ - ТРАДЫЦЫЙНЫ СПАСАБ НАЗАПАШВАННЯ ФРАЗЕАЛАГІЗМАЎ

Фразеалогія беларускай мовы ў значнай ступені папаўняецца адзінкамі, утворанымі з дапамогай такога спосабу, як мадэляванне, г. зн. "стварэнне новых выразаў па гатовай мадэлі на ўзор тых, якія ўжо ёсць у мове" (І. Я. Лепешаў). Пад фразеалагічнай мадэллю разумеецца структура-семантычны інварыянт, які мае пэўную сінтаксічную канструкцыю і адносна стабільную семантыку.

Па мадэлях утворана вялікая колькасць фразеалагізмаў. "Менавіта мадэляванасць фразеалогіі стымулюе пастаяннае абнаўленне яе складу, з'яўленне новых фразеалагічных серый на базе старых структура-семантычных схем" (В. М. Макіенка).

Спынімся на вельмі прадстаўнічай фразеалагічнай мадэлі "назоўнік + асабовы займеннік у інавальным склоне + дзеяслоў ведае (знае)" са значэннем 'невядома', напрыклад, *няшчасце яго ведае* (тут і далей прыводзяцца фразеалагізмы, выпісаныя з дыялектных слоўнікаў беларускай мовы, а таксама сабраныя аўтарам гэлага артыкула за апошнія трыццаць гадоў з жывых гаворак, пераважна на Гродзеншчыне; фразеалагізмы падаюцца так, як яны былі запісаны адносна іх гаворак, без падгонкі пад літаратурную норму). У нашай картатэцы маецца 65 фразеалагізмаў (без уліку вульгарных) такой мадэлі. Карані гэтай мадэлі сягаюць у глыбокую старажытнасць і звязаны з табуізацыяй зносінаў чалавека з навакольным асяроддзем. Як піша Б.А. Ларын, "яшчэ на стадыі першабытных вераванняў у сілу табу пачынаюць развівацца самыя старажытныя эфемізмы, дазволеныя і прыстойныя найменні, па прыродзе сваёй перафрастычныя ці вобразныя, якія прыхоўваюць свой прадмет, адцягваюць ад яго пазнавання, быццам ператвараюць спірай словатворчасці злыя якасці, дзеянні ў спрыяльныя, пажаданыя ці хаця б бяшкоўныя".

На стадыі міфалагічнага мыслення чалавек не выдзяляў сябе з навакольнага свету, ён адчуваў "сваю кроўную, непарыўную аднасць з усёй прыродай, наіўна, але прыгожа, пазычна "ачалавечваючы" не толькі жывёлы, расліны, але і "нежывыя" прадметы" (У. І. Коваль). У часы язычніцтва створаны цэлы пантэон міфічных багоў і істотаў, якім прыпісвалася наднатуральная моц. Неразуменне шматлікіх таямніцаў прыроды, праяваў нараджэння і смерці, залежнасці ад хваробаў і прыродных стыхій вымушала чалавека верыць у тое, што ёсць сілы, мацнейшыя, разумнейшыя, мудрэйшыя за яго. Гэтыя сілы ведаюць усё, чаго нельга і што непадладна ведаць чалавеку. Звяртаючыся да іх з дапамогай табуістычнай формулы, чалавек як бы засцерагаў сябе, падкрэсліваючы сваю нікчэмнасць перад іх усемогутнасцю, і адначасова апраўдваў сваю недасведчанасць.

Сілы, да якіх апелюваў чалавек, падзяляліся на добрыя і злыя. У беларускай міфалогіі тыпаваным прадстаўніком добра выступае Бог, а зла - чорт. Са словамі *Бог і чорт* у беларускай дыялектнай мове налічваецца сотні фразеалагізмаў. На нашу думку, фразеалагізмы *Бог яго ведае* і *чорт яго ведае* належыць да ліку першых у названай вышэй фразеалагічнай мадэлі.

Пры аднолькавым значэнні гэтыя фразеалагізмы маюць супрацьлеглую ацэначнасць: першы - станоўчую, другі - адмоўную. Адмоўную характарыстычную функцыю выконваюць і амаль усе іншыя фразеалагізмы гэтай мадэлі, за выключэннем ацэначна нейтральных, якія пачынаюцца займенніковым кампанентам (*хто яго ведае*) і граматычна і семантычна неакрэсленым кампанентам (*хоць яго ведае*): *Хто яго ведае, сыноч, паець паглядзі. Калі добрае [паліто], то купі, зіма ідзе, халадэ* (Мачулкі Баранавіцкага р-на). *А хоць яе ведае, можна і пахадзішы [карова]. А не, так пераодыйкай астанецца. Такой бяды* (Заборцы Астравецкага р-на).

Колькасная перавага фразеалагізмаў з адмоўнай ацэначнасцю тлумачыцца тым, што добра з'яўляецца як штосяці само сабой зразумелае, як норма, і акцэнтаваць на ім увагу няма неабходнасці, а зло - негатыў, які непа-

жаданы, які нясе небяспеку, знаходзіць сваю рэалізацыю ў самых розных праявах і таму заслугоўвае ўвагі для асуджэння праз розныя вербальныя сродкі, у тым ліку фразеалагізмы.

Адмоўная канатацыя фразеалагізмаў ствараецца дзякуючы назоўніковаму кампаненту, які на лексічным узроўні ў нацыянальна-культурнай традыцыі атрымаў таксама адмоўную семантыку.

Такія назоўнікі можна размеркаваць тэматычна (пакажам іх у складзе фразеалагізмаў, утвораных і ў далёкім мінулым, і адносна нядаўна): 1. Жыццёвыя нягоды, мукі, нястачы: *гора яго ведае, немач яго ведае, покута яго ведае, упадак яго ведае, смуткі яго ведаюць*. 2. Нячысцікі, злыя сілы: *д'ябал яго ведае, злыдні яго ведаюць (знаюць), нячысцік яго ведае*. 3. Прыродныя з'явы, стыхіі, небяспечныя для чалавека: *агонь іх ведае, бура яго ведае, вада яго ведае (знае), віры яго ведаюць, віхар яго ведае, гром яго ведае, грымоты яго ведаюць, пярун яго ведае (знае)*. 4. Школьныя насакі: *машкары яго ведаюць, слата яго ведае*. 5. Хваробы: *крываўка яго ведае, скула яго ведае, трасца яго ведае, халера яго ведае, хвароба яго ведае*. 6. Сродкі забойства, смяротнага пакарання: *бомба яго ведае (знае), вярочка яго ведае, ражон яго ведае, страла іх ведае*. 7. Смерць, гібель: *здыхата яго ведае, канцы яго ведаюць*. 8. Месца пахавання чалавека: *зямля яго ведае, яма яго ведае*.

Па прычыне таго што фразеалагічная мадэль са значэннем 'невядома' існуе ўжо цэлыя стагоддзі, яна нападўналася лексічным матэрыялам розных гістарычных эпох. Шэраг раней актыўна ўжывальных слоў выйшаў са свабоднага ўжытку. Аднак у фразеалагізмах яны захаваліся да нашага часу. Гэта пацвярджае слушнае і цікава сфармуляванае выказванне А. Д. Райхштэйна, што "фразеалагічная сістэма выступае ў якасці своеасаблівага музея моўных некратызмаў, архаізмаў і да т.п." Нярэдка фразеалагізмы выступаюць адзінымі крыніцамі, якія данеслі да нас забытыя словы, і таму маюць выключную інфармацыйную каштоўнасць, важнае значэнне для гістарычнай лексікалогіі, з'яўляюцца асновай і стымулам этымалагічных пошукаў.

Сярод фразеалагізмаў вызначанай у гэтым артыкуле мадэлі амаль трэцяя частка мае лексічны кампанент, якія вымагаюць этымалагічнага аналізу, высвятлення іх актуальнага значэння. Адно з іх цалкам выйшла з ужытку, другія ўстарэлі, трэція выкарыстоўваюцца як рэгіянальныя дыялектызмы ў асобных гаворках. Спынімся на некаторых фразеалагізмах.

дох яго ведае. Слова *дох* у лексічнай сістэме беларускай мовы не ўжываецца. Яно функцыюе толькі як кампанент устойлівых выразаў на поўдні Беларусі: *до доха, дох яго ведае*. Хутчэй за ўсё гэта даўняе запазычанне з украінскай мовы, параўн. укр. *дох* 'падзеж'.

ваняч цябе ведае (знае). Слова *ваняч* мае яшчэ варыянты *вансач, ваняц, вансак, ваняцх*. Кваліфікуецца як не да канца асвоенае лексічнай сістэмай беларускіх гаворак запазычанне з польскай мовы - *wasad, wasacz* 'боль у крыжы'. Ужываецца ў гаворках паўночна-заходняй Беларусі са значэннямі 'заварот кішак' і 'конская хвароба'. Лакалізуецца ва ўстойлівых выразах, напрыклад: *Каб цябе ваняч кінуў! Каб цябе ваняч! Каб цябе ваняцх хапіў! Каб ваняч узяў!*

гарончка (гаронька, гароньшк, гарончыха, гарончык, гаручка) яго ведае. Слова *гарончка* запазычана з польскай мовы - *goraczka* 'высокая тэмпература', 'тыф', 'грып'. З лексічнай сістэмы беларускіх гаворак выцясяецца, але захоўваецца ва ўстойлівых выразах: *Каб цябе гарончка ўзяла! Хай іх гарончка! Каб гарончка (гарончыка) узяла (забрала)!*

дыба яго ведае. *Дыба* - гістарызм са значэннем 'прылада для катавання'. У сучаснай дыялектнай мове слова захавалася толькі ў складзе фразеалагізмаў: *якая дыба каму, якая дыба прыгнала каго, дыба ганяць каго*.

кадук яго ведае. *Кадук* - запазычанне з лацінскай мовы: *caducus* 'хворы на падучку'. З гэтым значэннем яно ўжывалася і ў беларускай,

украінскай і польскай мовах, але прыкладна з XVIII ст. набыло іншае значэнне - 'чорт, д'ябал, нячысцік'. Сёння гэта сэнсава зацменены кампанент з неакрэсленым значэннем, які абслугоўвае каля дзясятка фразеалагізмаў: *кадук яго вазьмі, кадук не бярэ каго, кадуке прынеслі каго, хай кадук задуша каго, каб цябе кадук, хай кадук возьме каго, кадук не браў каго, ідзі к кадукам* і інш.

карбунак яго ведае. *Карбунак* (*карбунец, карбуна, карбунаўка, карбуліца*) 'гнойнае запаленне верхніх слаёў скуры, фурункулёз' - запазычанне з лацінскай мовы (*Carbunkulus*). У гаворках выходзіць з ужытку, актыўным застаецца толькі ў фразеалагічных канструкцыях: *каб карбунец заеў (пабраў) каго, каб карбуна ўзяла каго, каб карбуна ўсела на каго, каб карбуна рушыла каго, каб карбуніц напад на каго*.

нагла яго ведае. Назоўнік *нагла* 'раптоўная, ненатуральная смерць' утварыўся канверсійным спосабам ад словазлучэння *нагла(я) смерць* з такім самым значэннем.

паморак яго ведае. *Паморак* - устарэлае слова са значэннем 'мор', ужываецца ў выразах *поморок ёго ведае, каб поморок найшоўна каго, поморок не возьме каго, хай яго паморак, паморку няма на каго, паморак занёс каго*.

паветра яго ведае. Старажытнае слова *паветрыя* (*паветра*) 'эпідэмія, хвароба, мор' паводле паходжання належыць да агульнаславянскай лексікі. Захавалася яно з такім значэннем у асобных гаворках на Міншчыне, у іншых гаворках засведчана толькі як кампанент фразеалагізмаў. Параўн. таксама аднакаранёвыя дзеяслоўныя ўтварэнні ў выключнікавых фразеалагізмах: *каб ты запаветрыўся (спаветраў), няхай яго запаветрыя*.

пляга яго ведае. *Пляга* - запазычанне з лацінскай мовы (*plaga* 'ударэнне'), параўн. польск. *plaga* 'бяда, няшчасце', літоўск. *pliauga* 'слата'. У беларускай мове мае значэнні 1) 'слата', 2) 'чорная пляма на целе', 3) 'бяда, няшчасце'. Паступова выходзіць з ужытку. Замацавалася ў адмоўных пажаданных тыпу: *Ніхай яе пляга возьме! Німа на цібе якой плягі! Падзе на цібе плягі! Бадай на цябе якая пляга надыйшла!*

пранцы яго ведаюць. Пасля напалеонаўскай вайны 1812 года ў Беларусі распаўсюдзілася заразная венерычная хвароба *пранцы* 'сіфіліс', занесеная французскімі вайскоўцамі. Лютавала яна больш за паўстагоддзе, загубіўшы дачасна шмат жыццяў. Пра хваробу захавалася нямаля сведчанняў. Напрыклад, беларускі гісторык Сяргей Токць у кнізе "Беларуская вёска ў эпоху зьменаў" (с. 213) прыводзіць архіўны дакумент, у якім адзначаецца, што лекар палаты Гарадзенскага лясніцтва ў 1843 годзе пры выбарачным аглядзе жыхароў вёскі Бершты (цяпер яна ў межах Шчучынскага раёна) выявіў 63 чалавекі, якія маюць запушчаную венерычную хваробу. Лекар даводзіў, што пасля поўнага агляду такіх хворых будзе больш за сто. Таму неабходна заснаваць у вёсцы часовую лякарню. З гнездавым словам *пранцы* ў беларускай дыялектнай мове склалася цэлае гняздо фразеалагізмаў, напрыклад: *на пранцы 'навошта', няхай яго пранцы 'выказване адмоўных пацужыў', пранцы яго ведаюць 'невядома', каб це пранцы з'елі 'выказване адмоўных пацужыў', пранцы не возьмуць каго 'нічога кепскага не зробіцца з кім-н.'*

рэзачка яго ведае. Слова *рэзачка*, якое бытуе ў гаворках Гомельскага Палесся са значэннямі 'дызентэрыя, крывавае панос', 'рэзкі боль у жываце', запазычана з украінскай мовы, параўн. укр. *різачка* 'рэз'. У гэтых жа гаворках яно выкарыстоўваецца і ў такіх выразах: *кывава рэзачка, екое рэзачкі каму-чаму, рэзачка напала на каго, ічоб тебе рэзала рэзачка по кішках*.

Адзначаная традыцыйная структура-семантычная мадэль з'яўляюцца крыніцай актыўнага папаўнення фразеалагічнага фонду беларускай мовы. Вакол яе групуецца фразеалагізмы розных гістарычных эпох. Яна выступае захавальніцай лексем староў якасці і ў гэтым плане мае выключную каштоўнасць для гістарычнага мовазнаўства.

Беларускамоўны баск:

"Нам таксама прыемна,
калі замежнікі вучаць
нашу мову!"

Generation.by

працягвае адзначаць на планеце гарачыя беларускамоўныя кропкі. Наступныя малады герой з Краіны баскаў, якая шукае сваю свабоду пад гарачым сонцам паміж Іспаніяй і Францыяй.

Roncero Toledo Kristian размаўляе і піша беларуску, але дагэтуль ўражваецца "цеканню" і "дзеканню" нашых краёў. Ён расправёў пра тое, з чым сутыкнуўся падчас вывучэння нашай мовы

"Дык ты хочаш вывучаць беларускую мову? Ох! Бог з табой!"

- Матывацыя для вывучэння беларускай мовы ў мяне была розная. З аднаго боку, было цікава, бо я ў той момант ўжо вучаў рускую і польскую мовы. Потым мае першыя сябры ў Беларусі калісьці размаўлялі паміж сабой беларуску, слухалі беларускую музыку, і мне хацелася быць часткай гэтага. Потым у мяне ўзнікла жаданне застацца ў Беларусі (хоць на годзік), і яразумеў, наколькі вартая адаптацыя ў гэтую культуру. Я - баск, і нам таксама прыемна, калі замежнікі вучаць нашу мову, не гледзячы на тое, што мы выдатна разумеем французскую ці іспанскую.

Я шукаў усе магчымыя спосабы для навучання беларускай мове, і гэта рэальна было складана.

Спачатку, пакуль я атрымліваў сваю першую адукацыю, я атрымаў дзве стыпендыі, каб вучыцца летам у МДУ з рэпетытарам (гэта быў цуд!). Пачаў слухаць музыку, паспрабаваў чытаць нешта.

Потым, я захацеў больш сістэмна вучыцца, шукаў па ВУН ў Менску такую магчымасць, але не знайшоў. Нейкая важная жанчына ў адным вартым універсітэце паглядзела на мяне і сказала: "Дык ты хочаш вучыцца беларускую мову? Ох! Бог з табой!"

І ўрэшце, мне прыйшлося амаль у сярэдзіне кастрычніка пачынаць першы курс беларускай філалогіі ў Берасцейскім дзяржаўным універсітэце, хаця я амаль не ведаў мовы.

"Цеканне" і "дзеканне"

- Што самае складанае ў вывучэнні беларускай мовы? Усё. Шмат: нейкія гукі, лексіка, досвед. Напэўна, самае складанае для мяне (акрамя склонаў, якія з іншага свету) былі фанетычныя правілы: асабліва "цеканне" і "дзеканне".

"Дзьмухавец" - напэўна самае смешнае беларускае слова. Таксама падабаюцца "лазня", "гуртаваць", "гучанне", "сябар/сяброўка", "хлопец".

Каб вучыць беларускую мову, вельмі добра падыходзіць беларускія народныя казкі - яны вельмі цікавыя. Замежнікі могуць там пабачыць культурныя рознасці і падабенствы ў сваёй радзімай. І песні заўсёды дапамагаюць.

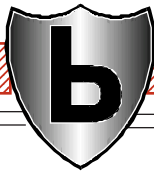
У Беларусі спачатку бываў некалькі разоў і потым вучыўся год у Берасці. Зараз не маю магчымасці вяртацца туды, бо вучыся ў аспірантуры ў Лэоне (Іспанія).

У Берасці было некалькі людзей, з якімі я мог размаўляць. Усе астатнія саромеліся карыстацца сваёй мовай (не разумю чаму, бо я сам замежнік, і я раблю памылкі).

Зараз я маю мала магчымасцяў размаўляць па-беларуску. Раз у тыдзень здараецца гаворым з сябрамі па скайпу, і бываюць часам магчымасці скарыстацца мовай. Але, праўда, што часткова мы ўжо пабудавалі нашы камунікацыі на рускай мове, і складана перайсці на беларускую. Мы пачынаем, і адразу яны пераходзяць на рускую, бо ім прасцей... а з часам і я таксама. Хаця гэта кепска!

Я баск, і ў нас адмысловая моўная палітыка, і робяцца ўсе намаганні, каб наша мова не знікла, і яны вельмі моцныя. А ў Беларусі я сустраў шмат людзей, якія саромеюцца размаўляць сваёй мовай (асабліва тыя, хто з Палесся). Я нават чуў ад людзей, што беларуская мова не прыгожая, як украінская, ці руская. Я лічу, што гэта самае жахлівае, што можна сказаць. Бо твая мова - гэта тваё нутро: думкі і адчуванні, мы ўсе абавязкова пражываем іх празнаму, гэта наша асаблівасць, наш сусвет.

Калі я размаўляю па-беларуску, ці калі нехта са мной гаворыць, нешта ў душы свеціць... не магу гэта апісаць... але падобна на эмоцыі, якія я маю, калі размаўляю па-баскску.

Калі адродзяцца “Літоўскія Афіны”?

Грамадскае аб'яднанне
“Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны”
220034, г. Мінск вул. Руляцтвава, 13, тэл. 284-83-11, разліковы рахунак
№ 3015741233011 у аддз. №539 ААТ “Белінвестбанк”, г. Мінск, код 739

30 верасня 2013 г. № 7-3

Кіраўніку Адміністрацыі Прэзідэнта
Рэспублікі Беларусь
Кабякову А.У.
К. Маркса, 38,
г. Мінск, 220016

Аб ушанаванні памяці Міхала Клеафаса Агінскага

Паважаны Андрэй Уладзіміравіч!

У 2015 годзе споўніцца 250 гадоў нашаму славетнаму земляку Міхалу Клеафасу Агінскаму. У сувязі з гэтым мы прапануем:

1. Уключыць у рэспубліканскі бюджэт неабходную колькасць сродкаў, каб у наступным годзе скончыць аднаўленне сядзібы Агінскага ў вёсцы “Залесе” Смаргонскага р-на (работы вядуцца ўжо вядуцца некалькі дзясяткаў гадоў).
2. Паставіць у Мінску каля Опернага тэатра помнік Агінскаму і назваць у яго гонар вуліцы ў Мінску і Сморгоні.
3. Стварыць мемарыялы музей Агінскага ў вёсцы “Залесе”.

З павагай,
старшыня ТБМ

Алег Трусаў.

ГРОДЗЕНСКИ АБЛАСНЫ
ВЫКАНАУЧЫ КАМІТЭТ

ГРОДНЕНСКИЙ ОБЛАСТНОЙ
ИСПОЛНИТЕЛЬНЫЙ КОМИТЕТ

вул. Ажэшкі, 3, 230023, г. Гродно
тэл. (0152) 73 55 55, факс 72 02 32
эл. пошта: groblisp@mail.grodno.by

16.10.2013 № 01079/210-1
На № 73 ад 30.09.2013

ул. Ожешко, 3, 230023, г. Гродно
тэл. (0152) 73 55 55, факс 72 02 32
эл. пошта: groblisp@mail.grodno.by

Старшыні грамадскага аб'яднання
“Таварыства беларускай мовы
імя Францішка Скарыны”
Трусаву А.А.

Аб ушанаванні памяці М.К. Агінскага

Паважаны Алег Анатольевіч!

Гродзенскі абласны выканаўчы камітэт, разгледзеўшы Ваш зварот, дасланы з Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь “Аб ушанаванні памяці Міхала Клеафаса Агінскага” ад 30.09.2013 № 73 паведамляе.

Рэстаўрацыйна-аднаўленчыя работы па аднаўленні ансамбля былога палаца Агінскіх ў вёсцы Залесе Смаргонскага раёна вядуцца Сморгонскім будаўніча-мантажным трэстам № 41 па Дзяржаўнай інвестыцыйнай праграме за кошт сродкаў кансалідаванага бюджэту і праграме транспамежнага супрацоўніцтва “Беларусь-Літва”. Тэрмін сканчэння работ - снежань 2013 года.

Па пытанні стварэння мемарыяльнага музея Агінскага паведамляем, што ў сядзібе плануецца стварэнне мемарыяльных пакояў, прысвечаных жыццю кампазітара.

Адна з вуліц горада Сморгонь носіць імя Агінскага.
З павагай,
Намеснік старшыні

І.Г. Жук.

МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ
РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

МИНИСТЕРСТВО КУЛЬТУРЫ
РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ

Проспект Пераможцаў, 11, 220004, г. Мінск

Проспект Пераможцаў, 11, 220004, г. Мінск

Телефон (017) 203 75 74
Факс (017) 203 90 45

e-mail: ministerstvo@kultura.by

17.10.2013 № 01-02/2013-2
На № ад

Телефон (017) 203 75 74
Факс (017) 203 90 45

e-mail: ministerstvo@kultura.by

Старшыні грамадскага аб'яднання
“Таварыства беларускай мовы
імя Францішка Скарыны”
Трусаву А.А.

Аб ушанаванні памяці М.Агінскага

У Міністэрстве культуры па даручэнні Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь ад 3 кастрычніка 2013 г. № 10/535-101 разгледжаны зварот аб ушанаванні памяці Міхала Клеафаса Агінскага.

Намеснікам Прэм'ер-міністра Рэспублікі Беларусь Русым М.І. 15.07.2013 № 05/206-198 зацверджаны План рэалізацыі мерапрыемстваў, якія прымеркаваны да святкавання 200-годдзя з дня нараджэння І.А. Гашкевіча і 250-годдзя з дня нараджэння М.К. Агінскага (далей - План).

У адпаведнасці з Планам прадуглядаецца ажыццявіць рэалізацыю наступных мерапрыемстваў.

Падпункт 2.1. Правядзенне работ па рэстаўрацыі палаца М.К. Агінскага ў в. Залесе Сморгонскага раёна Гродзенскай вобласці.

З 2011 года ў рамках Дзяржаўнай інвестыцыйнай праграмы праводзяцца рэстаўрацыйна-аднаўленчыя работы па дадзеным аб'екце. Завяршэнне работ і ўвод быў запланаваны ў 2013 г. з прыстасаваннем пад музейную функцыю. Аднак, з улікам інвестыцыйных магчымасцей рэспубліканскага бюджэту ўвод перанесены на 2014 год.

Падпункт 2.2. У 2014-2015 гг. - стварэнне музейнай экспазіцыі ў палацы М.К. Агінскага ў в. Залесе.

Падпункт 2.13. Правядзенне ў красавіку 2015 г. конкурса на стварэнне помніка М.К. Агінскаму і яго адкрыццё ў в. Залесе ў верасні 2015 г.

Падпункт 2.14. У снежні 2015 г. закончыць работу па наданні адной з вуліц г. Мінска імя М. Агінскага.

Намеснік Міністра А.А. Яцко.

Віншуем сяброў ТБМ, якія нарадзіліся ў лістападзе

Абрагімовіч Марына Яўген.
Аліхвер Людміла Уладзісл.
Амінава Святлана
Андрэйкавец Надзея Дмітр.
Анціфараў Алег Мікалаевіч
Асецкі Аркадзь
Атрахімовіч Іосіф Канстанц.
Бабак Вольга
Бабкова Ганна Ігараўна
Баранаў Аляксандр Георгіев.
Бародка Зміцер Міхайлавіч
Бартасевіч Людміла
Баўтовіч Міхась
Бахвалаў Дзмітрый
Бекіш Віктар Андрэевіч
Белакоз Вера
Беляўская Тацыяна
Борын Алег Мікалаевіч
Булаш Алена
Бышкевіч Сяргей Аляксандр.
Ваданосава Фаіна Аляксандр.
Васью Віктар Вячаслававіч
Ветчынаў Сяргей
Вікторчык Ніна Сяргеўна
Віцэна Алег Аляксандравіч
Вішнеўскі Павел Уладзімір.
Волкаў Алег
Вярцінскі Анатоль Ілліч
Галіяшоў Зміцер
Ганчарова Тацыяна
Гарлуковіч Яўген Дзмітрыев.
Гівоіна Вольга Міхайлаўна
Гнедчык Алег
Горбач Аляксандр Клаўдзев.
Груша Дар'я Уладзіміраўна
Грыб Ян Янавіч
Грыгаровіч Андрэй Анатол.
Губарэвіч Віктар Дзмітрыев.
Гур'ян Алена Барысаўна
Дабравольскі Аляксандр Ал.
Давыдзкі Святлана
Данішэвіч Вольга
Дацэнка Аляксандр Кірыл.
Длатоўская Аліна Аляксандр.
Дзёрбянэва Анжаліка
Дзіцэвіч Людміла Мікалаеўна
Домаш Валянціна Іосіфаўна
Досіна Алена
Драгун Данута
Дрыга Святлана Мікалаеўна
Дубко Ганна Міхайлаўна
Дубовік Іна Пятроўна
Дуброў Алег Анатольевіч
Дзядзюля Вера
Есьман Рыгор Міхайлавіч
Еўсеевіч Наталля Анатол.
Ефіменка Ганна Сяргеўна
Ждановіч Міхаіл Васільевіч
Зайкоўскі Эдвард Міхайлавіч
Зарэцкая Вера Якаўлеўна
Здановіч Уладзімір Васільев.
Зуева Галіна Паўлаўна
Ігнатчык Андрэй Валер'евіч
Іокша Марыя Мікалаеўна
Кавалёў Аляксей Аляксандр.

Кадыш Любоў
Кажамякін Генадзь Вячаслав.
Казак Аляксей
Казачонак Сяргей
Казлоўскі Руслан Канстанц.
Калатоўкіна Ларыса Анатол.
Калчанаў Алег Аляксеевіч
Капойка Уладзімір
Карповіч Ірына Іванаўна
Касцюк Тацыяна Уладзімір.
Кацяшоў Дзмітрый Сяргеевіч
Кірзева Алена Уладзіміраўна
Клікун Тацыяна
Козел Валеры
Козел Галіна Маркаўна
Корнеў Аляксандр Касьян.
Кошкіна Людміла Чаславаўна
Круглік Уладзімір Анатол.
Крук Валянціна Іосіфаўна
Крыжаноўская Вольга Аляк.
Кудлацкая Валянціна
Кужанова Вольга
Кузьма Аляксандр
Кузьміч Мікалай Пятровіч
Купрэва Тацыяна Уладзімір.
Кучынская Галіна
Лапіцкая Святлана
Лапкоўская Браніслава Міх.
Левіт Зміцер
Лепацюхіна Ганна
Лісіцкая Вольга Мікалаеўна
Літоўчык Святлана Міхаіл.
Лойка Алег Паўлавіч
Лубянова Тацыяна Віктар.
Лысова Таіса
Макарэвіч Наталля Міхаіл.
Маковіч Дзіна
Маліноўскі Віктар Леанідавіч
Марговіч Антон Антонавіч
Мароз Жана Мікалаеўна
Марозава Святлана Валянц.
Мацкоўская Наталля Васіл.
Мацюкевіч Паўлюк Іванавіч
Мельнік Міхась Іванавіч
Мельнікаў Аляксандр
Мельнікаў Андрэй Міхаіл.
Мельнікаў Юрась Сяргеевіч
Меляшкевіч Юры Віктаравіч
Міжурна Раіса Канстанц.
Мілаш Леакадзія
Міхалевіч Мілана Міхаіл.
Моніч Зміцер
Мухіна Леанарда Станіслав.
Нагін Павел
Несцераў Аляксей
Нікіціна Лілія
Нікіціна Людміла Канстанц.
Пагрэбіцкі Алег
Падасетнікаў Васіль
Паляшчук Тацыяна
Панюціч Аляксандр
Паражынскі Аляксандр
Паросава Марына
Пашкевіч Валеры Васільевіч
Пракаповіч Мікалай Мікал.

Пракопчык Марына Міхаіл.
Пугаўка Алена
Пугачэўскі Аляксандр Вікт.
Пыльчанка Яўген Аляксандр.
Пячкова Яўгенія Якаўлеўна
Радзійон Ірына
Радкоў Генадзь Андрэевіч
Ралько Леанід Міхайлавіч
Раманюк Наталля
Розумаў Анатоль Якаўлевіч
Русецкі Марцін Ігаравіч
Руткоўская Яўгенія Карпаўна
Савіцкая Яніна Іосіфаўна
Савіч Аляксандр Аляксандр.
Сарнацкі Ігар
Севасціян Павел
Сергіевіч Дзмітрый
Сімакова Рэгіна Іосіфаўна
Сітнікаў Арцём Сяргеевіч
Скрыпнічэнка Георгі Сярг.
Скураговіч Аркадзь
Сойка Мікалай Уладзіміравіч
Сталырова Вера
Станкевіч Ларыса Фёдараўна
Стасюкевіч Дзіна
Сурко Анатоль
Слепуленак Эма Антонаўна
Сцямпкоўская Хрысціна
Тарасова Святлана Міхаіл.
Таўгень Антон
Тозік Эдуард
Трафімец Ульяна Святаслав.
Трафімчык Алена Венямін.
Турцэвіч Паліна Віктараўна
Тыгрыцкая Вольга Аляксандр.
Тычына Дзмітрый Валянцін.
Тышко Іван Іванавіч
Уласава Дар'я
Уласевіч Дар'я
Федаровіч Кацярына
Федаровіч Надзея
Фралоў Аляксей Валер'евіч
Фядзюшын Ягор Ягоравіч
Хамінскі Міхась Аляксандр.
Хвошч Галіна
Хляба Глеб Ігаравіч
Царкоў Мікалай Прохаравіч
Цвяткова Алена Мікалаеўна
Цехаповіч Святлана
Цімаховіч Аляксандра Іван.
Цярэшчанка Ігар Барысавіч
Чарнаморцаў Валер
Чаховіч Г. Г.
Чашун Уладзімір
Шнітоўскі Міхась
Шпак-Рытскі Юрась
Шчурко Галіна Аляксандр.
Шчурко Лідзія Іванаўна
Шыманчык Святлана Мікал.
Шымкус Рычард Эдуардавіч
Ючавіч Аскана Станіслав.
Ялугін Эрнест Васільевіч
Яніцкі Міхаіл Іванавіч
Яскевіч Аляксей Іор'евіч

Новы арыгінальны раман

Ён мае назву “Поўдзень - 3”. Яго аўтарам з'яўляецца Зміцер Гуд, які нарадзіўся ў 1986 годзе ў Гомелі, з 2004 года жыве ў Менску. Скончыў гістарычны факультэт БДУ. Другую адукацыю завочна атрымаў у Менскім дзяржаўным лінгвістычным універсітэце на факультэце англійскай мовы. Працаваў навуковым супрацоўнікам у беларускім дзяржаўным музеі народнай архітэктуры і побыту. На дадзены момант працуе тэсціроўшчыкам праграмнага забеспячэння ў камерцыйнай структуры.

Раман “Поўдзень - 3” зацікавіць беларускую моладзь! Дзеянне рамана адбыва-

ецца ў адным са спальных мікрараёнаў горада. Самотная тыповая забудова мікрараёна з'яўляецца як бы дэкарацыяй да драмы, у эпіцэнтр якой трапілі дзве вельмі неадназначныя, але па-свойму цікавыя асобы. Гісторыя гэтых двух насельнікаў рабочай ускраіны вялікага прамысловага цэнтра быццам прымушае паверыць у тое, што прынамсі некаторых людзей лёс зводзіць зусім невыпадкова.

Двум сябрам на канана адыграць вельмі вялікую ролю ў жыцці аднаго. Гэтыя два п'яніцы, два маргіналы, два антысацыяльныя элементы нібыта рыбакі, якія апынуліся ў дваіх у адной лодцы

сярод бурнага і неспакойнага мора жыццёвых выпрабаванняў. Гэта раман пра цяжкія жыццёвыя абставіны - раман пра жыццё і смерць!

Рэдактарам твора з'яўляецца славетны Юрась Барысевіч. Кніга пабачыла свет у выдавецтве “Галіяфы”. Дызайн зрабіла Яўгенія Багдановіч. На вокладцы выкарыстаная карціна Віталія Чарнабрысава “Трое ў лодцы”. Наклад літаратурна-мастацкага выдання - 500 асобнікаў.

Раман танна можна набыць у кнігарнях беларускай сталіцы (напрыклад на К. Маркса і іншых).

Аляксей Шаляхоўскі
гісторык, крэатывец.

Мова з вушацкім прысмакам - выйшла новая кніга Рыгора Барадуліна

Пабачыў свет "Вушацкі словазбор" Рыгора Барадуліна. Гэтае выданне стала 47 выпускам серыі "Кнігарня пісьменніка" Бібліятэкі Саюза беларускіх пісьменнікаў. Прадмову да кнігі напісаў Уладзімір Някляеў, фрагменты з яе публікаваліся ў часопісе "Дзеяслоў" № 65. Укладальнікам выдання стала Наталля Давыдзенка, рэцэнзентам - Кастусь Цвірка.

"Вушацкі словазбор" - спроба сабраць за адным бяседным сталом хоць крышачку непераўздыдзенага шматгалосся роднае мне зямлі, шматгалосся, якое, на жаль, пачынае глухнуць", - піша Рыгор Іванавіч ва ўступным слове да кнігі, прысвечанай "Светлае памяці мамы Куліны".

Нездарма на вокладцы змешчанае фота роднай хаты дзядзькі Рыгора - Народны паэт склаў не проста слоўнік адметнай лексікі Вушацкіны, ён імкнуўся перадаць "паганскія карані і біблейскае неба", "чысціню бачання свету", галасы "мамы Куліны, крэўных і блізкіх".

Першая частка "Слоўнік" змяшчае ўстойлівыя выразы, параўнанні, прыказкі і прымаўкі ў алфавітным парадку. Раздзел "Ізборнік" з'яўляецца сапраўднай калекцыяй звычайнаў, страваў, прыкметаў, лекавання, прыгаворак і зычэнняў, дзіцячых гульняў, хуткамовак, загадак - усяго таго, што адлюстроўвае мысленне і побыт нашых продкаў. Трэці раздзел "Жывое слова, або Жыццё, як яно ёсць" утрымлівае запісы жывой вушацкай гаворкі, якія перадаюцца з улікам аўтэнтычнага вымаўлення.

Гэтая кніга, апублікаваная выдавецтвам

"Кнігазбор", узабагаціць любую бібліятэку і будзе даспадобы не толькі спецыялістам-мовазнаўцам - дзякуючы таму, што гэта навукова-папулярнае выданне, у якім - жывая памяць народа, уважліва захаваная і перададзеная Рыгорам Барадуліным.

Прэс-служба ГА "Саюз беларускіх пісьменнікаў".

СУСТРЭЧА З ГЕНАДЗЕМ БУРАЎКІНЫМ У ВІЦЕБСКУ

24-га кастрычніка ў Віцебску адбылася творчая сустрэча са знакамітым беларускім паэтам, грамадскім дзеячам Генадзем Бураўкіным. Творцы такога маштабу апошнім часам нячаста наведваюць паўночны рэгіён нашай краіны, таму спаткання з Генадзем Мікалаевічам - нашым земляком - чакалі шматлікія прыхільнікі яго творчасці з асаблівым нецярпеннем. Сустрэча была арганізаваная Віцебскай абласной радай ТБМ пры непасрэдным удзеле супрацоўнікаў абласной бібліятэкі. У фазе была наладжана выстава твораў Генадзя Бураўкіна, ля якой спыняліся прыхільнікі яго таленту, абменьваліся думкамі, згадвалі знаёмыя радкі з вершаў.

У прызначаны час больш за 170 аматараў чароўнага беларускага слова шчыльна запоўнілі залу Віцебскай абласной бібліятэкі. На пачатку імпрэзы старшыня абласной

арганізацыі ТБМ І.А. Навумчык прадставіў публіцы госьця. Іосіф Адамавіч адзначыў, што перад намі не толькі знакаміты паэт, але і чалавек, які доўгі час узначальваў Белтэлерадзійскую кампанію, быў прадстаўніком Беларусі ў ААН.

Генадзь Мікалаевіч чытаў свае новыя вершы, а таксама творы, напісаныя раней. Гучалі паэтычныя радкі на розныя тэмы: прыгажосць, каханне, маральнасць, сяброўства, здрада... У некаторых творах прысутныя пазнавалі і рэальныя асобы, па-майстэрску паказаных аўтарам праз адмысловыя мастацкія прыёмы.

Потым былі пытанні слухачоў і трапныя, дасціпныя адказы Генадзя Мікалаевіча. А цікавіла прысутных шмат што: хто Вашы ўлюбёныя пісьменнікі? Як Вы ставіцеся да творчасці Святланы Алексіевіч? Чаму, на Вашу думку, кіраўнік Беларусі не гаворыць па-бела-

руску? Якой ідэалогіі прытрымліваецца цяперашняе беларускае тэлебачанне?.. На гэтыя ды многія іншыя пытанні Генадзь Мікалаевіч адказаў дзе з гумарам, дзе цалкам сур'ёзна.

Напрыканцы сустрэчы ўдзячныя аматары творчасці паэта ўручылі госьцю букеты кветак. Яшчэ хвілін сорак наш славыты майстар падпісваў усім ахвотным кнігі, даваў аўтографы, адказаў на пытанні, якія зноў і зноў задавалі прысутныя.

Зала воплескамі дзякавала Генадзю Мікалаевічу за сустрэчу, за тыя цудоўныя дзве гадзіны, якія прыхільнікі прыгожага пісьменства правялі разам з Паэтам. Сапраўды, гэта быў вечар паэзіі, які нікога не пакінуў абыякавым.

Юрась БАБІЧ,
намеснік старшыні
Віцебскай абласной
арганізацыі ТБМ.

Увага

У лістападзе ў сядзібе ТБМ у межах кампаніі "Будзьма" працягвае працаваць гістарычная школа

"Гісторыя ў падзеях і малюнках"

пад кіраўніцтвам кандыдата гістарычных навук **Алега Трусава** Заняткі будуць прысвечаны вывучэнню сучаснай гісторыі Беларусі ў XX - пач. XXI ст. На занятках будуць праводзіцца гістарычныя віктарыны, пераможцы якой атрымаюць цікавыя прызы.

Падчас заняткаў таксама прадугледжаны абмен думкамі наконт сучаснага стану беларускай мовы і яе функцыянавання ў грамадстве.

Такім чынам, удзельнікі змогуць павысіць свае веды па гісторыі Беларусі і папрактыкавацца ў веданні беларускай мовы.

У лістападзе заняткі адбудуцца: **4 лістапада** (панядзелак), **11 лістапада** (панядзелак),

18 лістапада (панядзелак), **25 лістапада** (панядзелак).

Пачатак а 18-й на вул. Румянцава, 13.

Уваход вольны

А некалі ў Беларусі нават махорку падпісвалі па-беларуску

Калі сёння ТБМ і іншыя арганізацыі, а таксама неабываковы грамадзяне ядуць наколькі бесперапынную, настолькі і беспаспяховую барацьбу за маркіроўку прадукцыі беларускіх прадпрыемстваў па-беларуску, аказваецца ў далёкія ўжо 40-я і 50-я гады XX стагоддзя такіх праблем не было. Віцебская махорачная фабрыка і тая падпісвала сваю прадукцыю па-беларуску. І куплялі. Хіба што на экспарт, мабыць, такі ўнікальны прадукт не пастаўлялі

На аўкцыёне eBay на продаж выстаўлены 50-грамовы пакунак махоркі, вырабленай на фабрыцы ў Віцебску.

Лот прадаецца па фіксаваным кошыце ў 28 долараў,

знаходзіцца ён у Таліне (Эстонія), пішуць

"Народныя навіны Віцебска".

Як памятаецца, у савецкі час (60-я гады) такі пачак махоркі каштаваў нешта каля 10 капеек.

То, можа, і не ўсё адно

толькі дрэннае для беларускай мовы можа згадаць з савецкага часу?

Паводле

Еўрапейскага радыё.

Шчыра дзякуем за дапамогу!

Ахвяраванні на ТБМ

- Осіпава А.Я. - 50000 р., г. Гомель
- Панамароў С.М. - 50000 р., г. Менск
- Турок В. - 20000 р., г. Гародня
- Кухаронак А.Д. - 20000 р., г. Смiлавiчы
- Ляснеўская А.Ц. - 50000 р., г. Менск
- Зуёнак К.В. - 100000 р., г. Менск
- Браты Мяцельскія - 400000 р., г. Менск
- Курова Тамара Андр. - 30000 р., г. Менск
- Данілік Віктар - 30000 р., г. Менск
- Пухоўская Юлія - 30000 р., г. Менск
- Плакса Ёладзімір - 100000 р., г. Менск
- Шкірманкоў Фелікс - 50000 р., г. Слаўгарад
- Коўчур Руслан - 100000 р., г. Менск
- Усціновіч В.В. - 100000 р., г. Лясная, Менскі р-н.
- Лазарук Тамара - 50000 р., г. Менск
- Прылішч Ірына - 50000 р., г. Менск
- Чайкоўскі Павел - 65000 р., г. Менск
- Карлінскі В.А. - 250000 р., г. Баранавічы
- Сныткіна Г.А. - 50000 р., г. Менск
- Лабада С.І. - 50000 р., г. Менск
- Ахрамчук В.Г. - 30000 р., г. Светлагорск
- Краўцоў Васіль - 140000 р., г. Гомель
- Цвілік Вячаслаў - 103000 р., г. Беразіно
- Буднік І.Ф. - 50000 р., г. Гародня
- Касцюкевіч Зміцер - 50000 р., г. Чэрвень
- Астравейскі А.А. - 50000 р., г. Берасце
- Грышкевіч Л.І. - 50000 р., в. Рагазы
- Ляўшун Дзяніс - 197000 р., г. Менск
- Павідайка В.М. - 70000 р., г. Менск
- Гяцэвіч С.Ю. - 80000 р., г. Менск
- Бандарчык Уладзімір - 50000 р., г. Менск
- Цярохін Уладзімір - 50000 р., г. Менск
- Чырун Сяргей - 50000 р., г. Менск
- Варанцоў Міхал - 50000 р., г. Менск
- Папаповіч Зміцер - 50000 р., г. Менск

Дзейнасць ГА "ТБМ імя Францішка Скарыны" па наданні роднай мове рэальнага статусу дзяржаўнай вымагае вялікіх выдаткаў. Падтрымка ТБМ – справа гонару кожнага грамадзяніна краіны.

Прасім Вашы ахвяраванні дасылаць на адрас, вул. Румянцава, 13, г. Мінск, 220034, альбо пералічыць на разліковы рахунак ТБМ №3015741233011 у Аддзяленні № 539 ААТ "Белінвестбанка" код 739 (УНП 100129705) праз любое аддзяленне ашчадбанка Беларусбанк.

Паведамленне		Грамадскае аб'яднанне "Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны" УНП 100129705	
		АТРАМАНІСЬК ПЛАНІЖКУ	
		АДДЗЯЛЕННЕ № 539 ААТ "Белінвестбанк"	
		НАВАЯ БУЛВА	
Рахунак атрымальніка	3015741233011	Асаблівы рахунак	739
(проставіць, імк, імк па-беларуску, адрас)			
Від плацяжы		Дата	Сума
Ахвяраванні на дзейнасць ТБМ			
Касір		Пеня Разам	
Плательшчык			
		Грамадскае аб'яднанне "Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны" УНП 100129705	
		АТРАМАНІСЬК ПЛАНІЖКУ	
		АДДЗЯЛЕННЕ № 539 ААТ "Белінвестбанк"	
		НАВАЯ БУЛВА	
Рахунак атрымальніка	3015741233011	Асаблівы рахунак	739
(проставіць, імк, імк па-беларуску, адрас)			
Від плацяжы		Дата	Сума
Ахвяраванні на дзейнасць ТБМ			
Касір		Пеня Разам	
Квітанцыя		М.П.	
Касір			
Плательшчык			

Уладзімір Содаль

Тут бачу свой край

(Баравецкія і навакольныя тапонімы)

І вось Луцэвічы пасля сумнага і горкага расстання з Селішчам (там яны пахавалі свайго гаспадара Купалавага тату Дамініка і яго дзвюх сястрычак і адного брата) апынуліся ў **Малых Бараўцах** на колішняй сядзібе пані Стржалкавай. Як і належыць наваколле, пачалі абжывацца, аглядацца; спазнаваць мясціну, яе наваколле, як гэта колісь рабіў В. І. Дунін-Марцінкевіч, набыўшы пасля Менска Малую Люцінку. Ён зведзе найперш усе навакольныя шляхі, сцяжынкі, ручаінікі, і, толькі гэта асэнсававшы, гаспадар Люцінкі напісаў сваю славутую паэму "Люцінка". Менавіта гэтак рабілі і Луцэвічы, пераехаўшы ў 1904 годзе ў Малыя Бараўцы.

Вось недалёка ад Малых Бараўцоў ёсць лес. Як вы думаеце, які ён меў і мае назву? **Тураўка ці Тураўскі лес**. Назоў нечаканы і загадкавы для сучаснага чалавека. Загадкавы ён быў і для Луцэвічаў, і для самага Янка. Дзе той горад Тураў на Палесці, а тут паблізу Менска, поруч з Бараўцамі, Тураўскі лес. Ды яшчэ які вялікі! І нават адзін лясны пагорак **Тураўкай** завецца. Няўжо паблізу Менска каля Бараўцоў колісь туры вадзіліся. Сама ж назва за сябе гаворыць. Не з неба ж яна звалілася.

Мечыслаў Папкоўскі, ураджэнец Бараўцоў, які, як і я, цікавіцца Купалавым побытам, ды ўсіх Луцэвічаў у Бараўцах, аўтарытэтная сцвярджае: у свой час, у сваю пару, не за нашымі часамі ў Бараўскім лесе вадзіліся туры. Хадзілі тут цэлымі стакамі. Цяжка ў гэта паверыць, але гэта было. Пра гэта і назоў Баравецкага лесу сведчыць. Вось у якой мясціне выпала жыць Луцэвічам з Янкам. Ды і ўсе іншыя мясціны ў ваколіцах і наваколли Бараўцоў, іх назовы інтрыгавалі Купалу. Напрыклад, вёска **Паперня**. На яго шляху ў **Сёмкаў Гародок** трапляў і такі назоў. Шмат думак з нагоды такога назову мрлілася ў юнай галоўцы беларускага творцы. Не быў юны Купала абьякавы і да назову **Пільніца** (вёска). Ды якой дарогай не пойдзеш з Бараўцоў, дык самыя розныя нечаканкі. Ну, хая бы той дарогай, што злучае Бараўцы з Менскам. Непадалеку ад Бараўцоў, кіламетры за тры-чатыры, жылі краўцы, шылі кажуці. То і вёска тая адпаведна за Купалавым часам называлася **Кажухава**, а пасля яе **Бальшавіком** ахрысцілі. А далей там была вёска **Цна Ёдкава** і **Шалімаў лес**.

Паблізу Малых Бараўцоў была і **Радзкаяўшчына**, сядзіба Купалавага творчага апекуна - Уладзіслава Самойлы. Так што і сама прырода, і яе насельнікі спрыялі творчаму росту таленту Яна Луцэвіча.

Прывабліваў Луцэвічаў і недалёкі ад Бараўцоў вясковы пасёлак **Чарцяж**. Ян Луцэвіч услухоўваўся ў гучанне назоваў, намагаючыся спазнаць іх паходжанне, гісторыю. Ды як было іх не спазнаць, калі яны гучалі гэтак замілавана, як напрыклад **Мар'яліва**, **Дафарэнцыя**. Нешта ў той Дафарэнцыі бышчам ад Італіі. Але гэтая італьянскасць больш простага паходжання. Поблізу Бараўцоў пасяліўся фельчар Фарэнц, і з усёй ваколіцы да яго цягнуліся людзі. Яны пытаўся ў тутаўшых, як дайці да Фарэнца. Адтуль і назва: *да Фарэнца - Дафарэнцыя*.

Зусім іншыя думкі і настроі апаноўвалі маладога Луцэвіча, калі ён хадзіў у **Астрашыцкі Гародок**. Напачатку яго шлях з Бараўцоў ішоў па колішнім **Старым Віленскім тракце**. Тут ён пераходзіў так званы **Касы Мост**. За Касым Мостам яго шлях ішоў паўз так званы **Яначковы пагоркі**, парослыя хваёвым лесам. Сама назва пагоркаў была сугучная маладому Янку Луцэвічу. Пры нагодзе ён пацікавіўся, чаму, у гонар якога Яначкі замацаваўся такі назоў. Пачуў, што гэтаму Яначку колісь належалі гэтыя пагоркі. Ён быў іх гаспадаром. То і назва адпаведна замацавалася. Не бяру на сябе такой смеласці і адвагі, але гэты назоў у нейкай ступені паўплываў на Янку Луцэвіча ў абранні яго паэтычнага імя.

От пахадзіўшы, нахадзіўшыся па Бараўцоўскіх сцежках можна было прысеці на прыганкавы лавачкі і пацешыцца прыдваровым прысідзібным наваколле. А яно было экзатычнае. Сцежачка ад ганка вяла да невялікай балацянкі з азярком. На яго калі-нікалі прылятала самае рознае птаства: гусі, качкі. На сухой грудзянцы, на гэтай балацянцы за Купалавым часам расло колькі дубкоў.

Бараўцоўскія мясціны былі гарыстая, пагоркавая. Нездарма ж ці не сам Купала пісаў: "І туды гара, і сюды гара!". Ды і ў нашых песнях пра гэта спяваецца. Між іншым і ў Купалавым вершы "Шэпчацца явар з калінаю", напісаным у Бараўцах, які стаўся папулярнай песняй у беларусаў, сказана, што гэты явар адзінокі расце за пакутнай гарою. Шкада, што Купала не растлумачыў нам, чаму тая гара пакутная, мабыць, нейкае баравецкае паданне, легенда.

Ведаў Купала і ўсе баравецкія грыбныя мясціны. Адно з іх называлася **Пазьвішча**. От баравецкі дыялог:

- Дзе, панок, грыбоў набраў?
- А ў Пазьвішчы!

Ведаў Янка Купала і баравецкае **Белае балота** - лясное возера, і лясны ручаёк **Сіняя вада**, які цёк у лагу, і **Ліпаў капец**, якісь баравецкі хутарок, і **Адамава балота**...

Луцэвічы, як ужо не адзін раз згадалася, арандавалі сядзібу Малыя Бараўцы з 1904 па 1909 год. Асноўны цяжар гэтай арэнды ляжаў, вядома, на плячах Купалавай матулі. Яе сыноч Ясь напачатку ёй толькі дапамагаў. І то гэта было на першым часе, а так яго неўтаймаваная душа прагла кудысь у больш людную мясціну. Паблізу Бараўцоў было некалькі бровараў. Там усё трохі іншае. Іншы ўклад жыцця і неўзабаве мы яго бачым у **Вялікіх Бакштах** пад **Радзкаяўшчынай**. Праз год ён ужо завіхаўся ў нейкім, больш вірлівым месцы. Балазе, вакол Бараўцоў і паблізу ад іх было некалькі невялікіх бровараў і неўзабаве Ясь Луцэвіч працаваў на адным з іх.

Шкада, што Янку Купалу не выпала самому напісаць згадак пра Бараўцы, пра Бараўскія тапонімы, але я перакананы: чуйны да слова, да яго гучання, да яго сэнсу, ён не мінаў самыя дробныя мікратапанімычныя назвы, знаходзячы ў іх глыбокі сэнс.

Некалькі былі дасведчаныя, мы, як маглі, распавялі пра баравецкія, бараўскія мікратапонімы. Да гэтай пары не стае пакуль яшчэ аднаго мікратапаніма ў Бараўцах. Якога

спытаецца? Няўжо не здагадаецца? Так, не стае Луцэвічавага мікратапаніма, **Луцэвічавай гары** (узгорка).

У наступным 2014 годзе, якраз будзе роўна сто гадоў, як Луцэвічы з Селішча пераехалі ў Бараўцы. Янка Купала тут прычакаў свой паэтычны зборнік "Жалейка".

Тут жа ён напісаў і апублікаваў сваю "Адвечнаю песню", верш "Явар", які стаўся любай беларусам песняй.

Шмат чаго і іншага ён спазнаў з баравецкай рэчаіснасці і яе наваколле.

Бараўцы - гэта першае Купалава літаратурнае гняздо, але якое! Як гэта ні дзіўна, да гэтай пары аніяк не ўшанавана, не ўганаравана. Паўтаруся, у Вязынцы Ян Луцэвіч толькі нарадзіўся, а ў Бараўцах ён Янкам Купалам стаў беларускім песняром. І таму, хай хоць той пагорок, на якім Луцэвічы бралі арэнду ў пані Стржалкавай, завецца **Купалавым**. На гэта не патрэбны ні сродкі, ніякія іншыя захадзі. Гэта ўсё ў руках мясцовай улады. То хай так і будзе. Паблізу Астрашыцкага гарадка ёсць Яначкавы пагоркі. То хай і ў Бараўцах будзе яшчэ адзін тапанім - **Купалава гара, Купалаў пагорак**.

Званок з Бальшавіка

З Кажухава, цяперашняга Бальшавіка да Бараўцоў - чатыры ці пяць кіламетраў. У так званым Бальшавіку ёсць школа, якая, як не дзіўна, завецца Дубаўлянскай. Колісь яна і напраўду была ў Дубаўлянах. Толькі як яе перавялі з Дубаўлянаў у Бальшавік, яна гэтак і засталася з сваім ранейшым назовам. Не называць жа яе Бальшавіцкай. Гэта і тады і пасля гучэла б гістарычным дысанансам.

Згаданая школа магла б і павінна была б узяць хоць якое пасільнае шэфства над Купалавымі Бараўцамі, над яго паэтычным гняздом.

Кажуць: "Дык нічога ў Бараўцах не ацалела з Купалавых часоў". Так, нічога матэрыяльнага не ацалела: ні забудовы, ні якіхсьці іншых прыкметаў колішняга фальварка. Але дакладна вядомы той пагорак, на якім мясцілася арандаваная Луцэвічам сядзіба пані Стржалкавай. Але ацалелі і ўсе тыя краевіды, якія атулялі колішняю сядзібу з азярком-лугавінай перад сядзібным пагоркам. То хоць на ўскрайку таго пагорка хоць бы пададзіць тое дрэўка, якое колісь апеў Купала - явар. Яго так не стае ў Бараўцах. А гэтак была б згадка пра песню "Шэпчацца явар з калінаю", якая была напісана Купалам менавіта тут. А пры явары тым і каменчык якісь некалі б. І не дорага было б. Заўсёды была б згадка пра Янку Купалу ў Бараўцах.

Кажуць, што недалёка ад Бараўцоў і Папярянская школа. Але гэта ўжо, здаецца, Лагойскі абшар. То ж ёсць нешта слухнае ў нашай прапанове. Між іншым, шмат хто з новага пакалення баравецкіх людзей не мае уяўлення пра гэты явар... Хай бы хоць гэтак згаданы явар нагадваў усім пра Купалава быгнасць у Бараўцах, пра ягонае першае літаратурнае гняздо і ягоную песню "Шэпчацца явар з калінаю".

Ці згодныя з гэтай маёй ініцыятывай настаўнікі і вучні згаданых ля Бараўцоў школак?

Чарговае свята паэзіі на радзіме Анатоля Сыса

У вёсцы Гарошкаў, што пад Рэчыцай, прайшло свята паэзіі. Ля роднай хаты паэта Анатоля Сыса сабраліся вядомыя літаратары, барды і паэты, якія згадвалі аднаго з найбольш яскравых прадстаўнікоў беларускай паэзіі.

Паводле літаратуразнаўца Івана Штэйнера, Анатоль Сыс у сваёй лірыцы адлюстравуе спецыфічнасць беларускага менталітэту.

Ён на пачатку новай эпохі, новага тысячагоддзя зусім па-іншаму паказаў, як беларусы глядзяць на гэты сусвет. Ён стварыў адметныя, незвычайныя вобразы - і той самы Змяіны Бог, і ваўчыца, якая палюе на аленяў - гэта ўсё неяк па-новому паказала

нашую звыклую, здавалася б, зямлю, усё тое, што ёсць у светапоглядзе беларусаў.

Сёлета імпрэза ў гонар паэта Анатоля Сыса мелася адбыцца ў мясцовай школе. Аднак за некалькі дзён да правядзення свята адміністрацыя навучальнай установы перадумала прадастаўляць памяшканне. Таму афіцыйная частка мерапрыемства прайшла на падворку роднай хаты паэта.

Беларусае Радзі Рацыя.

Хто крочыць з Радзімай да шчасця, да волі

У Менскім выдавецтве "Чатыры Чвэрці" выйшла новая кніга вершаў "Нацянькі" Слаўгарадскага актывіста ТБМ, франтавіка, геолога і пісьменніка Фелікса Шкірманкова.

Папярэдні яго паэтычны зборнік выйшаў у 2011 годзе над назвай "Дажынкі". Не прэтэндуючы на абсалют, аўтар імкнецца данесці да чытача свае бачанне рэчаіснасці, даць парады па надзённых пытаннях. Дзень за днём стары мудры чалавек занатоўвае свае назіранні з паўсядзённага жыцця. Ветэрана хвалюць і эканамічныя пытанні (касмічны рост цэнаў, пошук мужчынамі працы за мяжой), турбуе і галоўны клопат: што будзе з Радзімай, з роднай мовай?

Непакоіць паэта, што родную мову слаба вывучаюць у школах і дзіцячых садках. У вершы "Не магу маўчаць" ён крытыкуе дзвюхмоўе, якое прывяло да змяншэння асяродку ўжытку беларускай мовы. Ветэрану і патрыёту хочацца, каб кожны мог даражыць духоўнай спадчынай, скарбам продкаў. Ён узгадвае пра прашчураў, што жылі паміж Сожам і Проняй, і хацеў бы, каб нашчадкам засталася праўдзівая памяць. Вершы прысвечаны пошукам шляхоў да волі і лепшага жыцця.

У вершы "Закон бумеранга" паэт піша пра тое, як важна рабіць дабро, і ніколі не адказваць злом на зло, а дараваць, трымаючыся годнасці. Бышчам светлы струменчык бруці з радкоў, падбэдзэрвае, абуджае сумленне.

"Толькі з марай пра лёс Беларусі адчуваю я радасць жыцця".

У кнізе шмат аптымістычных вершаў, добрага гумару. Байкі пра Івана з Апанасам ды іншыя сучышаюць у скрусе. Назіранні за дзвюхчатамі падказваюць, у чым сапраўдная прыгажосць, душэўная краса, а дзе - пустазелле.

Адзін з вершаў прысвечаны Нілу Гілевічу. Франтавік жадае дарагому чалавеку трымацца, і жыць памяццю пра доўгія гады чыстага і светлага кахання да жонцы.

Па вялікім рахунку кніга прасякнута ўдзячнасцю лёсу, жыццю і роднай старонцы з яе неацанімымі багаццямі: рэкамі, рачулкамі, азёрамі, лясамі, працавітым і мужным народам. Чытач, як і марыў паэт, сапраўды адчувае ўздзім і "творчыя сілаў магутны прыліў".

Э. Дзвінская.

Успаміны з неспакойнага часу на Літве ў 1861-1863 гадах

(Працяг. Пачатак у папярэдніх нумарах.)

За горадам, у полі, былі выкапаны побач дзве магілы, на краі якіх укопаны слупы ў рост чалавека. Вакол гэтых магіл, пакідаючы свабоднай даволі вялікую прастору, размесціліся чатырохвугольнікам войскі. Быў цудоўны, сонечны вясновы дзень. Гадзін у дзевяць раніцы з горада паказаліся асуджаныя; яны ішлі побач з ксендзам, трымаўшым у руках распяцце, акружаныя моцным канвоем з казакаў і пяхотных салдатаў; за імі валіў густы на-тоўп народа. Асуджаных увялі ў карэ, акружаўшае магілы са слупамі; я стаў перад імі з прыгаворам у руках; канвойныя салдаты акружалі нас, трымаючы ружжы на руку; войскі ўзялі на фронт, раздаўся і змоўк дроб барабанаў; я пачаў чытаць прыгавор. Сцыпіён, худашчавы, сярэдніх гадоў чалавек, з разумным, энергічным тварам, хаця і пакрытым смяротнай белізной, глядзеў аднак бадзёра, з поўным самавалоданнем; не тое ўяўляў з сябе яго таварыш; ад жаху ён, здаецца, страціў усведамленне ўсяго, што вакол яго тварылася, упаў у поўную апатыю і рухаўся як аўтамат, падпарадкоўваючыся - куды стаць, куды ісці - чужой, накіроўваюшай яго руцэ. Чытанне прыгавора скончылася. Сцыпіён звярнуўся з просьбай не завязваць яму вочы, але просьба гэтая не была ўважана. Зноў раздаўся барабаны бой, які не змоўк да самага заканчэння страты. На асуджаных надзелі доўгія палатняныя кашулі з доўгімі рукавамі і башлыком і павялі да слупоў, там нахлбучылі ім на вочы башлык, а рукавамі прывязалі да слупоў; затым з шэрагаў войскаў выйшлі стралкі і сталі па дванаццаць чалавек супраць кожнага асуджанага; афіцэр махнуў хустачкай, раздаўся залп, і ў тое ж імгненне мне падалося, што з грудзей Сцыпіёна вырвалася нібыта пара, і тут жа грудзі афарбаваліся шырокай крывавай плямай; абодва асуджаныя некаж заваліліся назад і ў бок каля сваіх слупоў і ў той жа час як бы слізганулі па іх уніз; да іх падбеглі салдаты, яшчэ далі па аднаму выстралу ва ўпор у галаву і адвязлі целы, якія адразу рухнулі ў магілы; іх тут жа закідалі зямлёй, зарывалі, слупы знялі, і войскі прайшлі вакол месца страты, і да самых кватэр у шэрагах салдат, насуперак звычайнаму, царыла глыбокае маўчанне; усе вялядалі некаж пахмурна, нявесела; было прыкметна, што толькі што бачанае відовішча на ўсіх зрабіла цяжкае ўражанне.

У канцы красавіка ці ў пачатку траўня; некаж вечарам, дзяцкіч далажыў мне, што мяне хоча бачыць нейкі пан. Я загадаў прасіць. Да майго крайняга здзіўлення перада мной з'явіўся паўстанец у забруджанай чамары і портках, у высокіх, аблепленых граззю ботах. Гэта быў невысокага росту ча-

лавек гадоў 25-ці, вельмі сімпатычнай знешнасці бландын. Ён адракамендаваўся абшарнікам Шавельскага павета Станкевічам. Я запрасіў яго сесці. "Мне няма чаго, канешне, тлумачыць, - пачаў наведвальнік па-руску, - адкуль я з'яўляюся да Вас; мой гарнітур дастаткова сведчыць пра тое. Захоплены агульным рухам, я паступіў у адну з партый, сфармаваных у нашым павеце. Неўзабаве я прыйшоў да пераканання, што з гэтага пачыну нашага нічога не выйдзе. Гэтыя бязмэставыя блуканні па лясках; боязнь сустрачы з рускімі атрадамі, якая выклікала пастаянныя пераходы з месца на месца; знаходжанне ў ранні вясновы час у сырых, балоцістых мясцінах, нярэдка галоднымі, баючыся развесці агню, у мокрай, бруднай вопратцы і бялізне, - усё гэта неўзабаве астудзіла маё захваленне, тым больш, што ў сэнсе партыйным і палітычным уяўлялася рашуча безвыніковым. Але становішча было бязвыхаднае; самавольнае пакіданне партыі пагражала бязлітаснай помстаю з боку інсургентаў і не пазбаўляла адказнасці перад урадам, калі ён даведаецца пра мой удзел у рокашы. Нарэшце, не так даўно да нас у лясцы дайшло паведамленне, што ўрад абвясціў амністыю ўсім, хто пакіне шэрагі паўстаўшых да 1 красавіка (амністыя гэтая сапраўды была абвешчана яшчэ ў сакавіку месяцы). Хоць тэрмін і быў прапушчаны, аднак я пачаў гаварыць таварышам пра безкарнасць нашых дзеянняў, немагчымасць жаданага аднаўлення польскай дзяржавы, і што нам лепш за ўсё разыйсціся. Але думка гэтая не знайшла прыхільнікаў. Між тым я пачаў кашляць, адчуваў прыпадкі рэўматызму, з-за чаго і пачаў прасіцца, каб мяне адпусцілі. Спачатку не згаджаліся, але нарэшце, бачачы, што я і на самай справе нездаровы, адпусцілі. Я адправіўся верхам на ўласным кані ў сваю сядзібу. Толькі што я паспеў увайсці ў свой дом, як прыслуга пракрычала, што да сядзібы імачаць верхавыя інсургенты. Я падумаў, што таварышы раздумалі адпусціць мяне, што мяне хочучь зноў забраць у партыю, ускочыў ізноў на таго ж каня і пагнаў сюды. Загнаны мною конь зваліўся за тры ярсты ад горада, і я ўжо пяхомком з'явіўся да вас. Я прашу, як міласці, неадкладна пасадзіць мяне ў турму і трымаць там, пакуль не сціхне паўстанне. Калі інсургенты даведаюцца, што я дабраахвотна з'явіўся да начальства, яны неадменна спяляць маю сядзібу". Я павёў Станкевіча да нашага палкоўніка, які выслушаўшы яго, загадаў выканаць ягонаю просьбу пасадзіць у турму і падробна данесці пра яго М.М. Мураўёву. Перад гэтым данясеннем была зроблена праверка тлумачэння Станкевіча, якое і пацвердзілася; здохлы конь знойдзены за тры ярсты ад горада; у сядзібу ён сапраўды вярнуўся і адразу ж умчаўся пры на-

бліжэнні конных паўстанцаў, якія прыехалі ў сядзібу шукаць яго там. М.М. Мураўёў загадаў трымаць Станкевіча ў турме, але пад суд не аддаваць, а ў 1864 годзе, калі рокаш заціх, загадаў вызваліць яго зсім. Станкевіч з'явіўся да мяне радасны, у заліхвацкім, агульнапрынятым гарнітуры, дзякаваў мне, што я дапамог яму, па яго словах выйшці з небяспечнага і непрыемнага становішча. Наўрад ці каму яшчэ даводзілася атрымаваць падзяку за пасаджанне ў турму ад самога пасаджанага!

У чэрвені месяцы выйшлі ўзнагароды за справы з ракашанамі ў Храпавіцкім лесе і каля Ленчы; камандзіру палка было прысвоена званне генерал-маёра, мне прысвоена наступнае званне паручніка, усе без выключэння афіцэры атрада ўзнагароджаны або званнямі, або ордэнамі; у роты і эскадроны выслана па некалькі георгиеўскіх крыжоў; канешне не забыты быў і наш праваднік, шараговец Рыжскага батальёна. Больш мне не давялося быць у справах з паўстанцамі; палкавы камандзір наш ужо не прымаў удзелу ў экспедыцыях, якія праводзілі невялікія часткі ў складзе адной ці дзвюх рот пад начальствам малодшых штаб афіцэраў.

За гэты час самай буйнай справай у нашым раёне была справа лейб-гвардыі стралявага Яго Вялікасці батальёна, якая на жаль закончылася са значнай стратай у людзях. Атрад у складзе дзвюх рот стралявага Яго Вялікасці батальёна і дзвюх рот Эстляндскага палка пад начальствам палкоўніка Данілава сустраўся з шайкай Ябланоскага. Гэтая шайка складалася з абучаных і добра ўзброеных нараваных зброй і людзей; як гаварылі, яна рыхтавала інструктараў для іншых шаек. Пры сустрэчы з нашымі войскамі шайка займала ўскраек лесу, перад якім цягнулася даволі вяжэе балота. Гвардзейскія стралкі і эстляндцы бадзёра павялі наступленне, але трапілі ў балота, якое некалькі затрымала іхні рух, у гэты час паўстанцы з лесу далі залп, які зрабіў значнае апусташэнне ў нашых шэрагах. Шмат было раненых і забітых афіцэраў і ніжніх чыноў; апошніх забіта звыш трыццаці чалавек. Пасля адходу атрада, паўстанцы, як расказваюць сведкі, выскоквалі з лесу і дабівалі раненых, якія засталіся ў балоце, так, распавядалі, загінуў паручнік стралявага Яго Вялікасці батальёна Гогель. Але начальніку шайкі Ябланоскаму, калі атрад канчаткова адступіў, удалося вырагавіць двух нашых параненых салдат, па яго загадзе доктар, які знаходзіўся ў шайцы, зрабіў ім перавязку, а потым іх адвезлі ў наш атрад. Гэта была адзіная няўдачная для нас справа. Па распараджэнні начальніка аддзела генерала Майдэля ў той жа час было сфармавана некалькі атрадаў і накіравана з розных бакоў на на шайку Ябла-

ноўскага. Некаторы час яму ўдавалася выслізгаць ад гэтых атрадаў, накіроўваючыся да пруска-літоўскай мяжы, але нарэшце яго нагналі каля мястэчка Кражы атрадам з двух ротаў нашага палка пад начальствам падпалкоўніка Пушкіна (камандзіры рот штабс-капітаны Пінько і Жукевіч-Стош).

Шайка была разбіта ў пух, пакінуўшы на месцы больш за паўтараста забітых; нашы страты заключаліся ў сямі забітых і дзевятнаццаці параненых. Пераможцам дасталіся трыццаць два кані і шмат добрай агнястрэльнай зброі.

Яшчэ многія роты нашага палка мелі справы з паўстанцамі, усе яны ўдачна скончыліся. З іх асабліва прыкметная па суправаджаўшых яе абставінах справа капітана Тумкоўскага ў мястэчку Ворні. У мястэчку гэтым меў месца знаходжанне з невялікай камандай вайсковы начальнік стану. Даволі значная шайка конных і пешых паўстанцаў, добра абмундзіраваных і на добрых конях, пад начальствам нейкага Нячюя - верагодна, псеўданім - уварвалася ў мястэчка з мэтай нападу на вайсковага начальніка і яго людзей. Але ў гэты самы час нечакана ўступіла ў мястэчка рота капітана Тумкоўскага, якая канвавала пошту, між іншым і з грашовымі ўкладаннямі амаль на сто тысяч рублёў. Завязалася ўпартая справа. Паўстанцы аказаліся людзьмі храбрымі і абучанымі. Давялося дзейнічаць штыкамі і самому ротнаму камандзіру секчы шашкай. Частка ракашан засела ў дамах; салдаты падпалілі іх, пажар распаўсюдзіўся, і ўсяго разам з занятымі ракашанамі хатамі згарэла да дваццаці хат, якія належалі юрэям, і іхняя школа. Шайка амаль уся загінула, часткай у баі, часткай у польмі.

Я ўжо гаварыў, што на прапанову ўраду афіцэрам польскага паходжання перайсці ў палкі, размешчаныя ва ўнутраных губернях, з нашага палка згадзіліся вельмі нямногія, не больш за пяць чалавек. Тыя ж афіцэры, якія засталіся ў палку - палякі і літвіны - бездакорна выконвалі свае абавязкі на працягу ўсяго часу рокашы. Адзіным з іх журботным выключэннем быў прапаршчык Мікалаі, уладжэнец г. Вільні, паўнямецкага-паўпольскага паходжання, нават не католік, а лютаранін. Застаўшыся ў Вільні ў шпіталі, ён пасля выздараўлення ў полк не вярнуўся, а паступіў у шайку Серакоўскага*. Пры разгроме гэтай шайкі генералам Ганецкім, Мікалаі быў паранены і ўзяты ў палон. Сапраўднае сваё прозвішча і званне ён, канешне, схаваў, і паранены ляжаў у бальніцы пад выдуманым імемем. Адзін з афіцэраў нашага палка наведваў для нечага бальніцу, дзе ляжаў Мікалаі, і, не ведаючы пра яго здраду, так сказаць, мімавольна выдаў яго, назваўшы

сапраўдным прозвішчам і пачаўшы распытваць. Пасля залечвання раны Мікалаі быў аддадзены пад суд, па прыговору якога быў расстраляны.

Аднойчы, калі я абедаў у палкавога камандзіра, далажылі пра прыход нейкага салдата, які хацеў нешта патлумачыць. Салдата паклікалі; ён аказаўся шарагоўцам нашага палка, прыбыўшым з Панявежскага лазарэта, і патлумачыў, што ішоў з Панявежы з чатырма іншымі салдатамі розных палкоў, якія таксама былі на лячэнні ў лазарэце. Не даходзячы верст дзесяці да Шаўлёў, яны спыніліся на начлег у мястэчку Шадаў. Ноччу ў мястэчка з'явілася шайка, дазналася, што тут рускія салдаты, забрала іх і павяла ў лес. На світанні да кожнага з гэтых салдатаў падышлі два паўстанцы і развялі іх у розныя бакі. Канвойныя расказчыка вывелі яго з лесу, паказалі кірунак на Шаўлі, казалі, каб ён памаліўся за іх, і загадалі, як можна хутчэй уцякаць. Калі ён некалькі адышоў, пачуліся два стрэлы. Па ўказанні гэтага салдата быў агледжаны той лес, куды завялі яго з таварышамі паўстанцы, і ў ім былі знойдзены трупы чатырох застрэленых салдатаў.

У ліпені месяцы мы развіталіся з нашым камандзірам баронам Эдуардам Каррлавічам Дэлінскаўзенам, які атрымаў прызначэнне ў Адэскую акругу. Яго замяніў палкоўнік І-неў, які ўяўляў ў ўсіх адносінах поўную супрацьлегласць папярэдняму камандзіру. Я паспяшаўся пакінуць полк, і ўжо 31 жніўня 1863 г. адбыўся загад пра перавод мяне ў лейб-драгунскі Маскоўскі Яго Вялікасці полк, размешчаны ў горадзе Тэльшы, але адправіцца туды мне не давялося, таму што па распараджэнні начальніка аддзела я атрымаў прызначэнне ў члены ваенна-суднай камісіі, а з 27 снежня ў памочнікі вайсковага начальніка г. Шаўлі з паветам. Першай амаль справай, раследванай у камісіі пры маім удзеле, была справа аб нейкім Кучынскім з мясцовай дробнай шляхы. Вось у чым заключалася яго справа. Яшчэ летам у самы разгар рокашы ў адно паселішча з'явіўся верхам узброены паўстанец таксама з мясцовай шляхты, які быў да рокашы валасным пісарам, добра вядомы сяляннам гэтай паселішча. Паўстанец гарцаваў перад сабранымі мужыкамі на кані, калі да яго падышоў адзін з сялян, чалавек высокага росту і моцнага складу і пачаў хваліць каня і абмундзіроўку пана пісара; затым раптам схпіў паўстанца, сунуў у сядла на зямлю і маментальна абяззброіў, выхапіўшы ў яго з-за пояса пару пісталетаў і адарваўшы шаблю; на патрабаванне яго падаць вярхоўку, каб звязаць паўстанца, ніхто з быўшых тут сялян не адзваўся, і вярхоўку падала родная сястра смелага жмудзіна.

Паўстанца адвезлі да

вайсковага начальніка стану, які апасаючыся помсты паўстанцаў, пераконваў сяляніна заставацца пакуль пры ім, але той з-за наступаўшых палявых работ не згадзіўся. Апасенні вайсковага начальніка апраўдаліся. Праз некаторы час у паселішча з'явілася чалавек пятнаццаць паўстанцаў пад начальствам Кучынскага. Паўстанцы запатрабавалі селяніна, які арыштаваў былога пісара. Ён аказаўся ў полі; па яго паслалі пяцёрых паўстанцаў. Заўважыўшы іхняе прыбліжэнне, селянін кінуўся ўцякаць да недалёкай панскай сядзібы, а калі паўстанцы даганялі яго, ён біў пугай, што была ў яго ў руках, па мордах коней даганяючых; юні шалелі, сідвалі седакоў на зямлю, а селянін тым часам працягваў бегчы. Аднак выраставалася яму не ўдалося; ён быў схоплены, прыведзены ў паселішча і павешаны на адным дрэве з сястрой сваёй насуперак дома гэтай апошняй. Хоць сяляне і схавалі, хто быў начальнікам гэтых вешальнікаў, але вайсковому начальніку стану ўдалося сабраць негалосным шляхам звесткі пра прыметы гэтага начальніка, і што гэта быў Кучынскі. У верасні месяцы, калі рокаш пачаў ужо заціхаць, затрымалі і даставілі да таго ж вайсковага начальніка стану паўстанца, у якім ён па прыметах западозрыў Кучынскага. Спачатку арыштаваны адмаўляўся, што ён Кучынскі, а называўся іншым імемем, але пасля прызнаў сябе Кучынскім і сазнаўся, што камандаваў той партыяй, якою быў павешаны селянін з сястрой, выклаў усё гэта ў падрабязным уласна-ручна напісаным ім паказанні. Сяляне таго паселішча, дзе было здзейснена гэтае злачынства, адзваліся, што яны не могуць прызнаць у Кучынскім правадыра вешальнікаў. Такім чынам, для рашэння ваенна-судовай камісіі ў якасці матэрыялу было адно ўласнае прызнанне абвінавачанага, якога належала судзіць у дваццаць чатыры гадзіны. На судзе Кучынскі, чалавек яшчэ малады, моцнага складу, грубай і адпыхвальнай знешнасці, прызнаючы, што ён сапраўды Кучынскі, адмаўляў свой удзел у павешанні, сцвярджаючы, што ён пры гэтым зусім не быў, а дадзенае ім вайсковому начальніку паказанне патлумачыў тым, што начальнік дапрошваў яго з прымяненнем сілы, пад ударамі казачых нагаек. Сапраўды, пры аглядзе ў камісіі, на спіне Кучынскага аказалася некалькі сіне-барвовага палос, відаць, слядоў нагаек. З прычыны гэтых новых абставінаў камісія паставіла ўстрымацца ад рашэння і прадставіць справу на разгляд камандуючаму войскамі. М.М. Мураўёў, вяртаючы справу, прадпісаў камісіі судзіць у дваццаць чатыры гадзіны па наяўных у справе дадзеных. Па прыговору Кучынскі быў падвергнуты страце цераз павешанне.

(Заканчэнне ў наст нумары.)

* На самай справе падпаручнік Мікалаі ваяваў у аддзеле Людвіка Нарбута. Прывялі яго туды з Вільні Тося Нарбут і Антаніна Табенская.

Апрануцца сучасна і па-беларуску можна ў Лідзе, а дапамогуць у гэтым супрацоўнікі Цэнтра рамёстваў і традыцыйнай культуры "Спадчына", якія ствараюць калекцыю адзення з элементамі беларускага ткацтва

Майкі, якія носіць сучасная моладзь, "крычаць": "Інтым не прапаўваць, я кахаю мужа", "Сапраўдны мужчына на дарозе не валяецца, а валяецца на канале" і да т.п. Што можна падумаць пра носбітаў гэтых рэчаў? Як мінімум - уявіць той самы "інтым". Можна прыводзіць яшчэ шмат прыкладаў - моладзь расхоплівае і лічыць за "моду" ўсё тое, што прывезена з-за мяжы. Чаму так? Існуе ж у нас і свая, беларуская мода... Рашэнне гэтай праблемы знайшлі супра-

цоўнікі лідскага Цэнтра рамёстваў і традыцыйнай культуры "Спадчына", якія ствараюць калекцыю адзення для моладзі з элементамі беларускага традыцыйнага ткацтва. Новая калекцыя аб'яднала дзве эпохі: мінулае і сучаснае. Але самае галоўнае - гэтае адзенне можна насіць: хоць зараз апранай і ідзі на вуліцу.

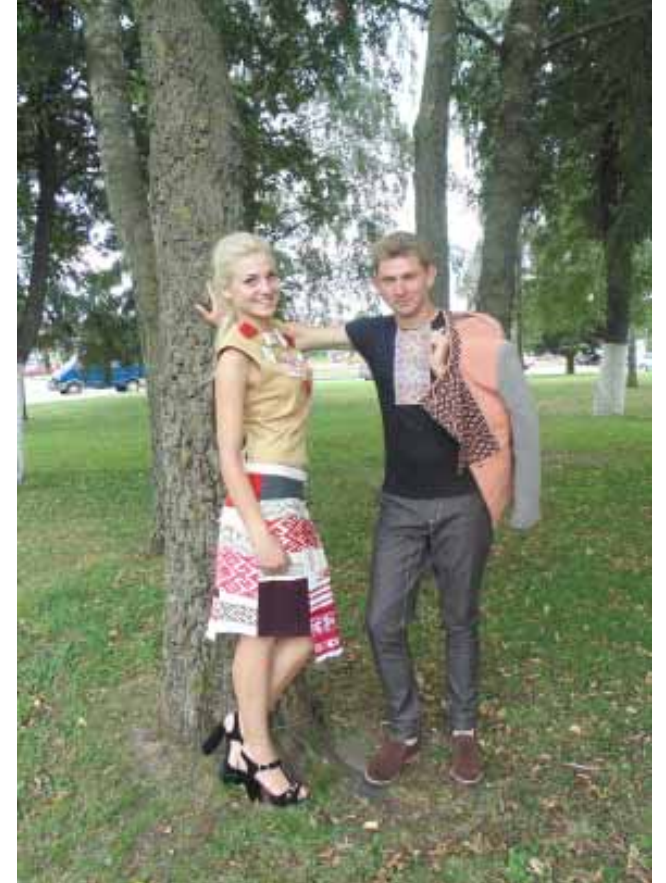
У той час, калі ўмельцы ўзнаўляюць беларускія нацыянальныя касцюмы і выкарыстоўваюць іх ва ўстановах культуры ў якасці дэманстрацый-

ных экспанатаў, лідскія майстры, адзіныя на Гарадзеншчыне і адны з многіх у краіне, прыстасавалі іх да паўсядзённага жыцця сучаснай моладзі. На нядаўнім фестывалі "Скарбы Гродзеншчыны" ў цэнтры "Спадчына" адбыўся паказ часткі калекцыі - у выніку знайшліся людзі, якія тут жа гатовыя былі гэтае адзенне купіць. Сёння, зараз! Гэта яшчэ раз сведчыць аб тым, што творцы на правільным шляху.

- Калекцыя прадугледжвае 25 мадэлей, - расказвае яе аўтар, малодшы навуковы супрацоўнік Цэнтра рамёстваў і традыцыйнай культуры "Спадчына" Ірына Вашкевіч. - Пакуль жа створаны шэсць з іх.

У працэсе група супрацоўнікаў, а гэта Ірына Вашкевіч, якая стварае эскізы, майстар па ткацтву Дар'я Маташук, майстры па шыву Валянціна Сільвановіч і Таццяна Грышук, вывучаюць энцыкла-

педычныя варыяцыі, арнамент, падбіраюць колеравую гаму, разлічваюць, як можна ўкрасіць у будучы камплект адзення нацыянальную сімволіку, спалучыць элементы ручнога ткацтва, вышыўкі, набіўнога малюнка і сучасную тканіну. Здарэцца, у працэсе аўтары адыходзяць ад эскіза - усяго адзін лапак вытканай уручную тканіны можа стварыць зусім новы эфект, і касцюм бачыцца ўжо па-іншаму. Што тычыцца матэрыялу, то разглядаецца эканамічны варыянт: касцюм з тканіны ручнога ткацтва нятанна, таму спалучаюцца віскоза, паўсуконная тканіна, скура і, вядома, палатно.

Ірына Вашкевіч паказвае мадэлі, якія можна ўжо сёння прымяраць і выходзіць на вуліцу. Вось хаця б футболка: звычайная, маладзёжная, але ўпрыгожаная старажытным арнаментам у форме манішкі. Верхнюю частку замест стандартных узораў упрыгожвае арнамент - у комплексе глядзіцца стыльна, эфектна. Або - мужчынскія порткі з элементамі галіфэ: з сучаснага матэрыялу, які імітуе джынс, са скуранымі ўкрапленнямі і заклёпкамі па баках. Побач - кашуля: тканіна - цалкам ручное ткацтва, аздобленае ўзорам. Між іншым, гэтая ж кашуля - сучаснай формы з адваротнымі рукавамі, якія зашпільваюцца вышэй локця на гузік. У мужчынскі падлеткавы камплект уваходзяць брыджы, завужаныя знізу, і жакет з кароткім

рукавом і капюшонам. У жаночых камплектах вельмі часта можна ўбачыць шнуроўку, якая нагадвае традыцыйны гарсэт. Прыгожа глядзіцца спадніца, выкананая метадам лапківага шыву з кавалачкаў тканіны розных ткацкіх тэхнік. Яшчэ адзін жаночы касцюм - шырокія порткі і баваўняны жакет - імітацыя гарсэта са шнуроўкай ззаду і замочкам спераду. З тканіны выкарыстаны лён, паўсукно, ткане палатно. У якасці аксэсуараў - тканяны паясы, якія потым трансфармуюцца ў рамяні і ручкі да сумачак, падвескі.

- У распрацоўцы калекцыі ўлічваліся розныя густы, - расказвае Ірына, - сваё адзенне знойдзе ў ёй той, хто аддае перавагу спартыўнаму стылю, і той, хто носіць класіку. Асноўная ідэя - паказаць, якія розныя варыяцыі ёсць у спалучэнні сучаснага і традыцыйнага элементаў. Гэта стыльна і прыгожа, гэта тое, чым бепарусам можна ганарыцца.

Першая калекцыя як першая ластаўка. Зразумела, невялікі калектыў цэнтра рамёстваў не зможа наладзіць прамысловы выпуск такога адзення і забяспечыць ім кожнага лідзяніна, хто жадае яго ў свой гардэр. А вось швейным фабрыкам варта было б узяць яе на заматку, каб урэшце парадаваць беларусаў беларускім.

Вольга ЯХАНТАВА,
"Лідская газета"

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік

Рэдакцыйная калегія:

Алена Анісім, Юрась Бабіч, Юля Бажок, Марыя Баравік, Вінцук Вячорка, Юрась Каласоўскі, Леакадзія Мілаш, Максім Новік, Язэп Палубятка, Аляксей Пяткевіч, Уладзімір Содаль, Станіслаў Суднік, Павел Сцяцко, Алег Трусаў.

<http://nashaslova.mns.by/> <http://pawet.net/>
<http://kamunikat.org/> <http://tbn-mova.by/>

Аўтары цалкам адказныя за падбор і дакладнасць прыведзенай інфармацыі

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні.
231300, г. Ліда, вул. Ленінская, 23.
Газета падпісана да друку 28.10.2013 г. у 10.00. Замова № 1959.
Аб'ём 2 друкаваныя аркушы. Наклад 2000 асобнікаў.
Падпісны індэкс: 63865.
Кошт падпіскі: 1 мес. - 5050 руб., 3 мес. - 15150 руб.
Кошт у розніцу: па дамоўленасці.

Заснавальнік:

ТБМ імя Францішка Скарыны.

Пасведчанне аб рэгістрацыі № 908 ад 18 снежня 2009 г. выдадзена Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Адрас рэдакцыі:

231293, Лідскі р-н, в. Даліна.

Адрас для паштовых адпраўленняў:
231282, г. Ліда-2, п/с 7.

E-mail: naszaslova@tut.by